

***„Elnyomott engem a fájdalom, és semmivé lett minden
tagom” (Jób 16,8)***

Jelige: RIO743

Dolgozat lezárásának dátuma: 2014. 08. 07

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	1
Bevezetés	4
Jób könyve és a szenvedés kérdése	5
A panasz, mint imaforma	7
A közösség panasza	7
Az egyén panasza.....	9
A panaszénekek felépítése	10
A panasz Jób könyvében.....	12
A panasz a hit kifejezője	14
A metafora.....	16
Antropológiai bevezető	18
„Bőrrel, hússal öltöztetél engem, csonttal, innal illesztetél egybe.”	19
A bászár (hús/test) (בָּשָׂר)	19
„verd meg a csontját és a húsát... (Jób 2,5).....	20
„érből van a testem?” (Jób 6,12)	21
„por szennyébe öltözik...” (Jób 7,5).....	22
„vajon szemed húsból való?” (Jób 10,4).....	22
„miért tépem a húsomat? (Jób 13,14)	24
„fájdítja testét...” (Jób 14,22)	24
„húsom fölemészlődött, a bőr csontjaimra tapadt...” (Jób 19,20).....	25
„miért nem tudtok betelni hússal?” (Jób 19,22)	26
„testemben látom meg Istenemet...” (Jób 19,26).....	27
„remegés fogja el a testem...” (Jób 21,6)	28
„húsa elszorvad...” (Jób 33,21).....	29
A bőr (עוֹר)	30
„elsorvasztja bőre szépségét...” (Jób 18,13)	30
„Megfeketült rajtam a bőröm ...” (Jób 30,30)	31
A csontok (עֲצָם)	31
„megrendült minden tagom...” (Jób 4,14)	32
„halál után epednek csontjaim...” (7,15).....	32
„csontjait velő itatja...” (Jób 21, 22–26).....	33
„fájdalom járja át a csontjaimat éjjel...” (Jób 30,17)	34
„kemény kézzel fordulsz ellene...” (Jób 30,21)	35
„megfonnyasztja minden csontját...” (Jób 33,19).....	36
Az inak (גִּיד)	36

„ínnal illesztettél egybe...” (Jób 10,11)	36
Befejezés.....	38
Abstract.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
Forrásanyag.....	40
Primér forrásanyag:.....	40
Lexikonok, enciklopédiák és szótárak	40
Tanulmányok	40
Kommentárok	41
További felhasznált irodalom:	41

Bevezetés

Jób könyve a bölcsességi irodalom egyik legfontosabb műve. Témáját tekintve a könyv a szenvedés kérdésével foglalkozik. A szenvedés értelmezésére több kísérlet is születik a bölcsességi irodalomban, amelyek közül a szerző többet is felhasznál. A könyv egésze az igaz ember szenvedését tárgyalja és a szenvedés értelmére ad egy választ, ami bár nem kielégítő Jób számára, mégis békét ad neki.

A bölcsességi irodalomban nemcsak Jób könyve, de a Prédikátor könyve is kritikusan közelíti meg a szenvedés kérdését. Jób könyve szókimondóan beszél a szenvedést illetően és nem a hagyományos bölcsességi irodalom megszokott felfogását közvetíti. A hagyományos bölcsességi irodalom felállít egy rendet, miszerint a jókat Isten hosszú élettel, sok utóddal, gazdagsággal és békességgel ajándékozza, míg a rossz vagy bűnös emberek jutalma rövid élet, gyermektelenség, szegénység vagy, hogy ellenségei szorongatják.

Jób szenvedésének leírására és kifejezésére a szerző képeket, metaforákat használ. Azért van szükségünk más szemantikai mezőkhöz tartozó fogalmakra, mert bizonyos esetekben foglmaink elégtelenek ahhoz, hogy egy adott valóságot reálisan bemutassunk. A szenvedés kérdése is egy olyan kérdéskör, amiről nem könnyű beszélni. Annak érdekében használja a szerző a metaforákat, képeket, hogy Jób szenvedésének valódiságát hitelesen és reálisan átadja az olvasónak. A metaforák segítik az olvasót abban, hogy minél jobban megértse Jób gyötrelmeinek és fájdalmainak nagyságát.

Jób könyve négy alapvető komponenst sorol fel akkor, amikor a testről beszél. Dolgozatomban arra fektetem a hangsúlyt, hogy azokat a verseket vizsgálom, amelyek tartalmazva az emberi test négy alkotóelemének egyikét, Jób szenvedését írják le.

Jób könyve és a szenvedés kérdése

A bölcsességi irodalomhoz két deuterokanonikus (Bölcsesség könyve és Sírak fia) könyv és három protokanonikus (Jób könyve, Példabeszédek könyve és Prédikátor könyve) könyv tartozik. Ezeket a könyveket azért tárgyaljuk egy csoportban, mert hasonló témákat dolgoznak fel. Ilyen témák például a teremtet világ szemlélése, az emberi sors jutalom és büntetés kérdése, a halhatatlanság, a túlvilági élet, a jutalmazás gondolata és a szenvedés.¹

Jób könyve a bölcsességi irodalom egyik legkiemelkedőbb alkotása. A könyv főszereplője Jób, aki egy istenfélő, igaz ember. Magas erkölcsi szintet képviselt, amit eleinte a barátai sem tudnak megkérdőjelezni vagy megcáfolni. Jób nagy vagyonnal rendelkezik. Az első fejezetből megtudjuk, hogy Keleten élt egy Úc nevű faluban, valószínűleg Edomban (Sir 4,21).² Jób nevét más könyvekben is megtaláljuk. Egyrészt Ezekiel próféta Noé és Dániel nevével együtt említi (Ez 14,14.20), akik igaz emberek voltak, és mivel Jóbot velük együtt találjuk, itt is kifejezésre jut Jób igaz volta. (Minden bizonnyal állíthatjuk, hogy a két Jób azonos.)³

Az ókori Kelet népeit minden olyan kérdés foglalkoztatta, amely az emberrel kapcsolatos. Így a szenvedés kérdése is egy olyan témakör, ami kiemelkedő szerepet kapott az ókori, közelebbről a bölcsességi irodalomban. A bölcsességi irodalomban a szenvedés többféle értelmezésével találkozunk. Az egyik leggyakoribb modell szerint a szenvedés Isten *büntetését* jelenti. Az Ószövetségben nagyon sok olyan könyvet találunk, amelyek a szenvedést úgy értelmezik, mint Isten *büntetését*. (Péld 3,10; 3,16; 4,10; 8,18; 9,11; 10,22; 10,27; 13,22; 13,25; 22,4; Préd 3,17).). Egy másik értelmezési modellnek felel meg a szenvedésnek a *próbatétel* jellege. Ebben az esetben a szenvedést Isten azért engedi meg, hogy megvizsgálja, hogy az ember mennyire hűséges hozzá.⁴ Ugyanakkor a szenvedést úgy is értelmezték, mint *fenyítést, nevelő eszközt*. Ebben az esetben Isten célja a szenvedést illetőleg, hogy a szenvedő embert valamire nevelje.⁵ Egy újabb modellnek számít az *igaz ember* szenvedése. Erre a klasszikus, de egyben legjobb példa Jób szenvedésének története.⁶

¹ ZAMFIR Korinna, *Ószövetségi exegézis*, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvát, 2008, 226–230.

² SOGGIN, J. Alberto, *Bevezetés az Ószövetségbe*, Kálvin János Kiadó, Budapest, 1999, 410.

³ SCHULTZ, Samuel J., *Üzen az Ószövetség*, Harper & Row, Publishers, Inc., 1980, 291.

⁴ PATAKI Mónika, *Szenvedés az Ószövetségben*, 2007. április, 4. szám, 4.

⁵ ZAMFIR, *Ószövetségi exegézis*, 230.

⁶ PATAKI Mónika, *Szenvedés az Ószövetségben*, Keresztényszó, 2007. április, 4. szám, 3.

Jób könyvének szerkezetét tekintve két fontosabb, egymástól elhatárolható részt különíthetünk el. Az egyik a keretelbeszélés, amely a könyv prózai részének felel meg. A másik rész a könyv központi része, amely magába foglalja a költői formában írt beszédeket. A keretelbeszéléshez tartozik a könyv prológa (1; 2) és epilóga (42,7–17). Ezek a részek a könyv központi része előtt már megíródtak és minden bizonnyal más szerzőtől származnak. A prologust és epilógust valószínűleg a könyv központi részének a szerzője, a saját szövegéhez alakította, de ennek ellenére felismerhetőek a különbségek a keretelbeszélés és a központi rész között. A keretelbeszélés bemutatja a sátán és Isten perlekedő párbeszédét. Jób úgy jelenik meg, mint feddhetetlen, igaz, istenfélő és gonosztól tartózkodó férfi (1,1), aki a szenvedésben türelmes marad és megőrzi Istenbe vetett bizalmát. Ezzel szemben a központi részben Jób türelmetlen és kételkedik Isten igazságosságában. A három barát is másképp jelenik meg a két részben. A prologus és epilógus úgy mutatja be őket, mint akik nem beszéltek igazat, úgy, mint Jób. Ezzel szemben a központi részben a barátok úgy jelennek meg, mint Isten védelmezői, akik Isten igazságosságát állítják. Ezek a különbségek megerősítik azt, hogy a két rész más szerzőtől származik és korban is egymástól távolabbi időben íródtak.⁷

A keretelbeszélés és a központi rész abban is különbözik, hogy a szenvedést különböző értelmezési modellek tükrében tárgyalja. A keretelbeszélés a próbatétel modelljét használja. Isten próbára teszi Jóbot, aki türelmesen és igaz emberhez méltóan elviseli a megpróbáltatásokat. Ezzel szemben a központi rész több, más modellt használ fel a szenvedés kérdésével kapcsolatban. A három barát, Elifáz, Bildád, Cofár a hagyományos értelmezési modellt képviselik, amely szerint összefüggés van az ember helyes vagy helytelen élete és boldog vagy boldogtalan sorsa között, ami azt jelenti, hogy Isten az igazakat megjutalmazza, a gonoszakat pedig megbünteti. Az ószövetségi ember felfogásában az igaz ember jutalma lehet a hosszú élet, sok utód, gazdagság, békesség. Ezzel szemben viszont a bűnös ember büntetése volt a rövid élet, gyermektelenség, szegénység vagy az, hogy ellenségei szorongatják. Isten az, aki megfizet igazaknak és gonoszaknak egyaránt. De ha Jób monológját nézzük, akkor az ártatlan szenvedésével találkozunk. Nemcsak Jób könyvében, de a Prédikátor könyvében is megszólal egy kritikus hang, ami a hagyományos bölcsességi gondolkodást megkérdőjelezi. Dolgozatomban ezt az értelmezési modellt fogom vizsgálni.⁸

⁷ RÓZSA Huba, *Az ószövetség keletkezése II*, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1996, 354–357.

⁸ RÓZSA, 355–358.

A szerző Jób történetén keresztül megkérdőjelezi a barátok hagyományos álláspontját a szenvedésről. A könyv rávilágít arra, hogy az ember számára felfoghatatlan marad Isten akarata, így a szenvedés kérdése sem érthető meg teljesen.⁹ Istennek tervei, szándékai és titkai túlhaladják az emberi értelmet. Maga Isten sem ad Jóbnak kielégítő választ a szenvedés miértjére.¹⁰ A szenvedés kérdése egy megoldatlan és örök probléma marad. A hitre és bizalomra támaszkodott megértési kísérlet Jóbnak elegendő és kielégítő, ugyanakkor, ami talán a legfontosabb, hogy békét ad neki.¹¹

A panasz, mint imaforma

Az Ószövetségben nagyon sok olyan részt találunk, amelyekben az emberek boldogságukról, örömukről beszélnek. Boldogságukat pedig Isten színe előtt is megvallják, Istennek is beszélnek arról, ami az életükben pozitívként jelen van. Az örömök mellett az élet természetes velejárója, már az ószövetségi ember számára is, a fájdalom. Az ószövetségi ember nem hallgat az ő fájdmáról sem. Az Ószövetségben számos olyan résszel találkozunk, amelyekben az emberek beszélnek fájdmukról, szenvedéseikről és az élet nehéz pillanatairól. Nemcsak embertársaikkal osztják meg ezeket a rossz tapasztalatokat, hanem Istennek is beszélnek ezekről az élményekről. Az Ószövetség emberére különösen jellemző, hogy nem hallgat fájdmáról, hanem szóvá teszi az ő nehéz helyzetét, panaszkodik Istennek.¹²

A panasz, mint imaforma az Ószövetség több könyvében is megtalálható. A legjellegzetesebb a Zsoltárok könyvében. A Zsoltárok könyvének mintegy egy negyede panaszzsoltár, amelyben a zsoltáros az ő fájdmát mondja el Istennek. A panaszénekek között két fajta panaszról beszélhetünk, az egyén illetve a közösség panaszáról.

A közösség panasza

Beszélhetünk egyrészt a közösség panaszáról (kollektív panasz) másképpen a nyilvános panaszdalról, amely esetében egy közösség Istenhez panaszkodik. Ebben az esetben a nép összegyűl, mert valamilyen közös értékben vagy közös területen szenvedtek kárt és együtt panaszkodnak Istenhez és kérik őt, hogy fordítsa jóra az ő helyzetüket. Ilyen

⁹ SOGGIN, 411.

¹⁰ SCHULTZ, 294.

¹¹ SOGGIN, 411.

¹² Thomas HIEKE, *Hallgatni Istenkáromlás volna*, in: Mérleg4 (1999), 373–374.

probléma vagy szerencsétlenség egy nemzeti vagy helyi szerencsétlenség,¹³ háború, elnyomás, természeti katasztrófák, aszály, éhség,¹⁴ sáskajárás ellenség támadása, üldözés, vereség járvány, életveszély.¹⁵ Az istentiszteleten a résztvevők testükkel és megjelenésükkel is kifejezték fájdalmukat és a bűnbánatot. A panasz állapotát fölkiáltások és sírás kísérték, böjt, a ruha megszaggatása vagy a résztvevők vezeklő ruhát öltöttek magukra, port szórtak a fejükre és hamuba ültek. Ezek a megnyilvánulások arra szolgáltak, hogy az emberek kifejezzék érzelmi kitöréseiket valamint, hogy ezzel Istent cselekvésre bírják, hogy ő változtassa meg a nyomorúságos helyzetüket.¹⁶

Az embereket mindig egy vezető személy esetleg egy próféta szólította fel a közös panaszra. Felkérte az embereket, hogy közösen terjesszék kérésüket Isten elé, hogy Jahvét sürgős megsegítésükre bírják. A panasz istentiszteletén a nép nagy bánat-imát mondott Istennek, ezzel megvallotta bűneit és Jahve bocsánatáért könyörgött.¹⁷

A közösség panaszában gyakran találunk utalásokat a múltbeli helyzetükre. A nép összehasonlítja szorongatott helyzetét a múlttal, és utal a múltban tapasztalt isteni gondviselésre, amit a jelen helyzetben nem érzékel. A jelen nyomorúságát szembeállítják a múlt gond mentes pillanataival, amely Isten gondviselő jelenlétének a jele volt a nép életében. A jelen nyomorúsága arra enged következtetni, hogy Isten elfordult az ő népétől.¹⁸

A közösség panaszára jellemző, hogy a nép részletesen beszámol Istennek szerencsétlenségéről. Ezzel nem azt fejezik ki, hogy ezt Isten nem tudja, hanem azt, hogy elismerik, hogy mindaz, ami velük történt az Isten büntetése, ezért fontos a bűnbánat felindítása. A bánat felindítása mellett kéri Istent, hogy fordítsa meg helyzetüket. Az által, hogy Istent kéri sorsuk jobbra fordulása érdekében, elismerik Istent Istenüknek, mindenhatónak, aki képes nekik segíteni. Így a panasz nemcsak arról tanúskodnak, hogy helyzetük mennyire rossz, hanem egy időben a bizalom kifejezője is, mert a nép bízik Isten irgalmas szeretetében, hogy ő lesz az, aki majd megmenti őket a szorongatott helyzetből.¹⁹

¹³ SOGGIN, 391.

¹⁴ Josef SCHREINER, *Az Ószövetség Teológiája*, Szent István társulat, Budapest, 2004, 303.

¹⁵ ZAMFIR, *Ószövetségi Exegézis*, 203.

¹⁶ SCHREINER, 304–305.

¹⁷ SCHREINER, 303–304.

¹⁸ SOGGIN, 390.

¹⁹ SCHREINER, 304–305.

Az egyén panasza

A közösség panasza mellett megjelenik az egyén panasza is, ami ugyancsak egy gyakori imaforma az Ószövetségben. Az egyéni panaszdal elsősorban abban különbözik a kollektívtól, hogy az egyén szenvedését fejezi ki egyes szám első személyben. Az egyéni panasz tartalmilag eléggé hasonló a közösség panaszához. Elsősorban az imádkozó nehéz sorsát tárja fel Isten előtt és bemutatja ínséges helyzetét. Részletes és pontos leírást ad a szenvedő fájdalmas körülményeiről. Emellett az imádkozó utal a múltjára, amelyben bűnös vagy büntelen életet élt.²⁰

Az egyén panaszát illetően két elképzeléssel találkozunk. Egyrészt az egyén szenvedésében Isten lehet passzív. A passzív magatartás azt jelenti, hogy Isten magára hagyja, elhagyja a szenvedőt és nem vesz tudomást szorongatott helyzetéről. Isten tétlenül nézi az egyén helyzetét, nem hallja meg az ő kiáltását, elfordítja fejét²¹ ezért a szenvedőnek fel kell szólalnia és kérnie kell Istent, hogy változtasson az ő jelenlegi állapotán. A másik lehetséges magatartásforma, amit Isten tanúsíthat, az az hogy aktív okozója a szenvedő fájdalmának. Isten haragszik az egyénre és ezért megbünteti őt. Isten támadást indít ellene és jelenléte során szenvedést okoz az illetőnek.²²

Az egyéni panaszdalban az egyén az Úr haragja ellen tiltakozik és többszörösen hangsúlyozza Istennek, hogy ártatlan és helyzete igazságtalan.²³ A múltban tapasztalt isteni jóság ellentétben áll a jelenben megtapasztalt elhagyatottsággal. Az egyén jelenlegi helyzete ellentétben áll mindazokkal a múltbeli tapasztalatokkal, amelyek Istennel kapcsolatosak. A múltban Isten az egyén segítségére volt, de a jelenben nem tapasztalja Isten gondviselő jóságát. Feszültség alakul ki az egyén Istenbe vetett hite és a szenvedés tapasztalata között. A jelenlegi helyzet nem felel meg annak a tapasztalatnak, hogy Isten, a gondviselő megmenti a benne bízót.²⁴

Az egyéni panaszénekekben ezért alapvető jelenség, hogy az egyén Isten közbelépését kéri. Panaszának és mondanivalójának elsődleges célja, hogy Istent cselekvésre bírja, és elérje, hogy helyzete megváltozzon.²⁵

²⁰ HIEKE, 376–377.

²¹ Bernd JANOWSKI, *Arguing with God*, Westminster John Knox Press, Louisville, 2013, 59.

²² Craig C. BROYLES, *The conflict of faith and experience in the Psalms*, Continuum, Sheffield, 1989, 76–80.

²³ SOGGIN, 390–391.

²⁴ Erich ZENGER, *Psalmen*, Auslegungen I, Herder, Freiburg, 2006, 76–77.

²⁵ ZAMFIR, 203.

A panaszénekek felépítése

A panasz szerkezetét elsősorban panaszszóltárokból láthatjuk. Általában ez a szerkezeti felépítés jellemző nemcsak a panaszszóltárookra, hanem más panaszdalokra is.

Az első pont mindig az Isten *megszólítása*, amellyel a nehéz sorsra jutott ember magára hívja Isten figyelmét. Ez a szerkezeti pont a legrövidebb, mivel legtöbbször csak egy rövid megszólításból áll („Uram!” Zsolt 3,2; 6,2; 12,2; „Én Istenem!” Zsolt 7,2; 22,2; 35,23). Mégis, ennek a rövid résznek kiemelkedő szerepet kell tulajdonítanunk. Az Ószövetség embere számára, az a tény, hogy nehézség idején Istenhez fordult, sokkal magától értetődőbb volt, mint a ma embere számára. Az Ószövetség embere teljes szívvel az ő egyetlen Istenére támaszkodott, ezért az ínség idején is ő az egyetlen, akit megszólít. Az Istenét szólítja meg, és ez egyértelmű kifejezője az ő Istenbe vetett hitének. Istent tartják az egyetlen és legnagyobb hatalomnak, aki létezik, ezért ő lehet a felelős a bekövetkezett szerencsétlenségért.²⁶ Nemcsak a megszólítás önmagában, de a megszólításokban használt birtokos rag is az Isten és ember közötti kapcsolat kifejezője. Az ilyen jellegű megszólítás bizalomról árulkodik, amelyet Isten megszeg, és ezért kell az Istenben bízónak megszólítania őt.²⁷

A megszólítást a *panasz* rész követi. A panasz részben találjuk a szenvedő szorongatott helyzetének pontos leírását. Ezt a leírást általában a „Miért?” kérdéssel hozzák összefüggésbe. A szenvedő számára érthetetlen és nem függ össze az emberi logikával az, ahogyan Isten a jelen pillanatban cselekszik.²⁸ A szenvedő panasza abban csúcsosodik ki, hogy felelősségre vonja Istent a jelenben megtapasztalt szorongatott helyzetéért.²⁹ Ami az összes panaszdalra jellemző, hogy felháborodását nem tartja meg önmagának, hanem határozottan Isten elé áll és elmondja neki is.³⁰ Panasza által az egyén nemcsak beszél, hanem cselekszik is, mert kapcsolatot teremt Istennel.³¹ Nemcsak ő az okozója a bajnak, hanem ő az egyetlen, aki ezt a helyzetet jobbra tudja fordítani.³²

A panasznak három alanya lehet: Isten („te!”), az ellenség és én vagy mi, a panaszt elmondó(k), attól függően, hogy egyéni vagy kollektív panaszdalról van szó. A Zsolt 13,

²⁶ HIEKE, 377–378.

²⁷ Christoph MARKSCHIES, „*Ich aber vertraue auf dich, Herr!*” Zeitschrift Fur Die Alttestamentliche Wissenschaft, 1991, 391–395.

²⁸ HIEKE, 380.

²⁹ Paul RICOEUR, *A panasz mint ima*, in: *Bibliai gondolkodás*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2003, 362–363.

³⁰ HIEKE, 378.

³¹ HIEKE, 383.

³² SOGIN, 391.

2–3 pontosan megmutatja ezt a hármas aspektust. Ebben az esetben mind a három alany jelen van, de lehetséges, az is hogy ennél kevesebb alanyt tartalmazzon.

„Meddig felejtess el egészen, Uram?

Arcodat meddig fordítod el tőlem?

Meddig kell gondokat hordoznom lelkemben,

Szívemben fájdalmat mindennap?

Meddig leselkedik fölém ellenségem?”

Ebben a részben az első két kérdés alanya Isten. A kérdező két kérdést tesz fel Istennek, amely magában hordozza az ő panaszát. A második kérdés alanya a kérdező („én” ebben az esetben). Ezzel a kérdéssel is csak az ő szorongatott helyzetét hangsúlyozza ki. Míg, végül a harmadik kérdés alanyai az emberek, ebben az esetben az ellenség.³³

Egyes kollektív panaszdalokra jellemző, hogy Isten és az ellenség egybe mosódik. (Például Zsolt 80, 5–7³⁴).³⁵

A panaszkodó ember beszéde megáll a panaszkodás, önsanyargatás vagy jajveszékelés szintjén,³⁶ míg a panaszt az jellemzi, hogy túl lépi ezt a szintet. Az Ószövetségben a szenvedő ember panasza attól lesz igazi panasz, hogy kötelezően van benne egy fordulat,³⁷ *a bizalom megvallása* vagy a meghallgatás bizonyossága.³⁸ A „miért” kérdést követi Isten üdvözítő tetteinek felidézése. Ebben a részben a szenvedő felsorolja Istennek azokat a tetteit, amelyeket a múltban tapasztalt, és ellentétes kapcsolatba hozza a jelen szörnyűségeivel.³⁹

Ezt a fordulatot jelezheti egyrészt egy „de” szócska. Ez a „de” szócska a panaszból átvezet egy következő szintre vagy elvezet a következő szerkezeti ponthoz, a bizalom megvallásához.⁴⁰ Ez az ellentétes kötőszó a hit és bizalom megelőlegezése. Ezzel a szócskával fejezi ki a szenvedő az ő benső fordulatát, amikor az ő fájdalmáról eltekint és Istenre szegezi figyelmét.⁴¹

Egyes vélemények szerint a fordulat mögött egy üdvösségprófécia húzódik meg, ami azt jelenti, hogy a közösség egy papja vagy prófétája egy olyan üdvösség próféciaival

³³ WESTERMANN, *Az Ószövetség teológiájának vázolata*, Budapest, 1993, 169.

³⁴ „Civódás tárgyává tettél szomszédaink előtt, s ellenségeink gúnyolnak minket.”

³⁵ HIEKE, 378.

³⁶ WESTERMANN, 168.

³⁷ SOGIN, 391.

³⁸ HIEKE, 378.

³⁹ RICOEUR, 362.

⁴⁰ WESTERMANN, 169.

⁴¹ RICOEUR, 360.

bíztatja a szenvedőt, ami segít neki, hogy bizalmát Istenbe vesse, és tekintetét feléje irányítsa. Ilyen üdvprófécia lehet például „Semmit ne félj... Én veled vagyok!”⁴²

A bizalom megvallását követi a szenvedő *kérése*. Valójában ez a rész is az Istenbe vetett hit kifejezője, mert a szenvedő hisz Istenben, hogy ő az egyetlen,⁴³ aki képes őt kimenteni szorongatott helyzetéből. A nehéz helyzetbe jutott személy rátalált a bizalom útjára és ennek a bizalomnak folytán terjeszti kérését Isten elé.⁴⁴ Felsorolja kérését Istennek, amellyel azt szándékszik elérni, hogy Isten megfordítsa az ő helyzetét és, hogy mentse ki őt abból a fájdalmas helyzetből, amibe került. A kérésnek általában két elemét találjuk a panaszdalokban. A kérés egyrészt irányul arra, hogy Isten figyeljen az adott személyre és forduljon hozzá. A másik elem, hogy Isten legyen az, aki beavatkozik a jelenlegi helyzetbe és megfordítja azt.⁴⁵

A panasz lényege nem az, hogy a szenvedő egy részletes leírást adjon az ő szerencsétlen bajba jutott helyzetéről. Sokkal inkább, az ő panaszának célja, hogy ezáltal az ő sorsa jobbra forduljon és megváltozzon a jelenlegi fájdalmas állapota. Panaszában felsorolt kérései által akarja cselekvésre bírni Istent, mert egyedül ő az, aki változtatni tud a jelen helyzetén.⁴⁶

Végül a panasz a *dicsőítés fogadalmával*⁴⁷ zárul. A szenvedő szolga reakciója, Isten dicsérete lenne. Ha Isten megsegíti őt és kimenti a nehézségeiből, akkor az ember dicséri őt tettei nagyságáért.⁴⁸

Ezek az alapelemek általában a Zsoltárok könyvében találhatóak meg, a panaszzsoltárok alkotóelemeiként. A Zsoltárokon kívül is találhatóak panaszdalok, amelyekben hasonlóképpen megtalálhatóak ezek az alapelemek vagy kiegészítve más beszédformákkal, vagy akár más elrendezésben.

A panasz Jób könyvében

Jób könyvében a panasz egy alapmotívum, amely a könyv egészében jelen van. Jób könyvében tehát egy egyén panaszát találjuk.⁴⁹

⁴² RICOEUR, 360–361.

⁴³ HIEKE, 378.

⁴⁴ RICOEUR, 363.

⁴⁵ HIEKE, 379.

⁴⁶ WESTERMANN, 169.

⁴⁷ RICOEUR, 363.

⁴⁸ HIEKE, 379.

⁴⁹ WESTERMANN, 171.

A פִּנָּה (panasz) kifejezés és annak formái összesen kilenc alkalommal fordulnak elő Jób könyvében (Jób 7,11; 7,13; 9,27; 10,1; 12,8; 21,4; 23,2; 30,4; 30,7), mind a kilenc alkalommal Jób szenvedésével kapcsolatosan.⁵⁰

Jób könyvében is megtalálhatóak a panaszdaloknak egyes alapelemei, ha nem is ugyanabban a sorrendben és nem ugyanúgy, mint a panaszszoltárokból.

A panaszszoltárok első pontja, hogy a szenvedő megszólítja Istent. Jób könyvében nem találunk olyan megszólítási formát, mint a szoltárokból, de minden alkalommal van egy felvezetés, ami felváltja a barátok vagy Isten beszédét, és átvezet Jób panaszába. Ezek a felvezetések általában az író átvezetései (például „És felelt Jób, és ezt mondta.” Jób 16,1).

A második pont maga a panasz. Jób megszólalásai nagy részben mind a panasz jeleiről és jellegzetességeiről árulkodnak. A panasznak három aspektusa van, ami Jób könyvében igencsak szembetűnő. A 30. fejezetben megtalálható mind a három alanya.⁵¹ Egyrészt Isten (te!), aki „Kegyetlen lettél hozzám, és kemény kézzel fordulsz ellenem.” (Jób 30,21), valamint az emberek akik „korban utánam vannak, akiknek atyáit nem tartottam arra érdemesnek, hogy nyájam kutyái közé állítsam” és most csúfot üznek belőle (Jób 30,1). Végül a harmadik alany maga a szenvedő Jób, aki „most pedig önmagát emészt” (Jób 30,16).⁵²

Jób az ő felháborodását nem tartja meg önmagának, hanem Isten elé terjeszti az ő szorongatott helyzetét. Elmondja Istennek az ő fájdalmas sorsát és minden nehéz körülményért felelősségre vonja. Jób elismeri, hogy valószínű ő is követett el bűnt, bár igyekezett igaz emberként élni, mégsem tartja igazságosnak és reálisnak azt a nagy terhet, amit Isten neki osztályésszül adott. Ezt a panaszát viszi Isten elé, remélve abban, hogy szavai meghallgatásra találjanak, és helyzete jobbra fordul.⁵³

A harmadik pont a bizalom megvallása. Ide tartozik az is, hogy Jób felsorolja azokat a tetteket, amelyeket Isten a múltban cselekedett, és amelyek az ő nagyságára utalnak. Jób elbeszéli azokat a felfoghatatlan tetteket, amelyek nemcsak a természetben művelt, hanem minden élőlény körében. A 29. fejezetben kifejezésre jut a múltban tapasztalt isteni jelenlét dicsérete. Jób a múltba tekint és látja azokat az időket, amikor Isten óvta őt, de a borzalmas jelenben nem tapasztalja az isteni gondviselést. A 30. fejezet

⁵⁰ Bible Works for Windows, Software for Biblical Exegesis and Research.

⁵¹ WESTERMANN, 170.

⁵² HIEKE, 378.

⁵³ WESTERMANN, 171.

a borzalmas jelenről ír. A jelen mérhetetlen fájdalmát Isten ezen tettei a teremtség nagyságára utalnak.⁵⁴

Jób panasza tartalmazza továbbá az ő ártatlanságának a megvallását is. Részben beismeri azt, hogy biztosan ő is vétkezett, de ő úgy gondolja, hogy az ő vétkei nincsenek akkorák, hogy ezt a mérhetetlen fájdalmat kapja. A sok fájdalom és a napokon át tartó vívódás után kitör belőle a panasz és még a születése napját is megátkozza.⁵⁵

A következő lépés, amely egy panaszdalban fontos, a bizalom megvallása. Jób könyvében, ahogy a panaszszóltárokból általában, a szenvedő nem áll meg a panasz szintjén. A szenvedő célja nem az ő szorongatott helyzetének feltérképezése, hanem annak elérése, hogy helyzete megváltozzon. Jób könyvében nem találjuk konkrét jeleit a bizalom megvallásának, viszont a legvégén mégis felcsendül a bizalom hangja. A 42. fejezet elején Jób belátja tévedését, hogy meggondolatlanul beszélt és belátja az ő parányi voltát Isten előtt. Ezáltal megvallja Istent, mint hatalmas megsegítőt, és ez egy formája Isten dicséretének. Végző soron maga a panasz a bizalom jele, mert ha nem bízna Istenben, nem lenne értelme annak, hogy Istenhez forduljon.⁵⁶

A panaszdalok kérés eleme is megtalálható Jób könyvében. Jób panasza folytán folyamatosan kéri Istent, hogy mentse ki a szorongatott helyzetből. Ezzel kapcsolatosan jelenik meg a dicsőítés fogadalma. Az istendicsőítés feltétele az, hogy Isten Jób életében fordulatot eredményez. Ha ez a fordulat megtörtént, akkor ő is áldani és dicsérni fogja Istent. A 42. fejezet nemcsak Jób bizalmát fejezi ki Isten irányába, hanem egyben itt Jób is dicséri az Urat nagyságáért. Elismeri az ő porszem voltát Isten mellett. Tehát Jób panasza is átfordul Isten dicsőítésébe.⁵⁷

A panasz a hit kifejezője

Feltehető a kérdés, hogy hogyan lesz a panasz a hit kifejezője Jób vagy egyáltalán a szenvedő ember számára. Hieke szerint a hallgatás istenkáromlásnak bizonyul. Csak az az ember mer Istenhez panaszkodni, aki hisz az ő jelenlétében, nagyságában és erejében, hogy képes az ő életébe is változást hozni.⁵⁸

A panasz nemcsak a rendületlen bizalomnak a kifejezője, mert valójában néha megrendülő, néha pedig szilárd bizalomról beszélhetünk. A könyvben Jób bizalma

⁵⁴ RICOEUR, 361–362.

⁵⁵ Roland E. MURPHY – O. CARM, *Wisdom Literature*, William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan, 1981, 22.

⁵⁶ WESTERMANN, 171.

⁵⁷ RICOEUR, 36–365.

⁵⁸ HIEKE, 373.

sokszor meginog. Ez a megrendült bizalom sokszor jut kifejezésre Jób panaszában. De minden kétely és nehézség ellenére, a 42. fejezetben felcsendül a remény és hit hangja. Jób panasza sem merül ki a panaszkodásban, hanem „a feltörő bizalmat, a mégis óhajtott dicsőítést rekonstruálja”.⁵⁹

Láthatjuk tehát, hogy a szorongatott helyzetbe jutott ember vagy emberek panasza kapcsolatot tart Istennel. A panasz által az ember szól Istenhez, beszél vele és kéri őt, hogy fordítsa meg az ő szorongatott helyzetét. Ez a kommunikáció nemcsak az ember részéről állt fenn, hanem Isten részéről is. A panasz lehetőséget ad Istennek is, hogy cselekedjen és kapcsolatot teremtsen az emberrel. A panaszban az ember cselekvésre bírja Istent és ezáltal Isten is lépést tesz az ember felé.⁶⁰ A panasz során az Istenhez forduló személy sok kérdést tesz vagy tehet fel Istennek, de ezekre a kérdésekre nem kap választ. Valójában nem a kérdések és az azokra kapott válaszokon van a hangsúly, hanem jóval inkább az ember és Isten között létrejött kapcsolaton. Az ember panasza lehetőséget teremt az Istennel való találkozásra.⁶¹ „Ahogy az ember létéhez hozzátartozik az, hogy panaszban önti ki szívét, úgy tartozik hozzá Isten isteni-voltához, hogy lehajol a nyomorúságból felhangzó kiáltáshoz.”⁶²

Jób könyvében Isten a hagyományokkal ellentétben cselekszik. Nem úgy cselekszik, mint amire az ember számít, vagy amit az emberi ész fel tud fogni és el tud várni Isten részéről. Jób vágyik arra, hogy Isten minél hamarabb visszatér üdvözítő tetteihez. Ez a szorongatott helyzet és annak érzékelése, hogy Isten elhagyta őt valamint Isten hallgatása és ellentétes magatartása összezavarja Jóbot, mert a múltban nem ezt tapasztalta Isten részéről. Jób esetében is, Jób a panaszát dacos hangnemben tárja fel Isten előtt és ez hitről tanúskodik. Aki Istenhez fordul, mert hiszi, hogy ő a felelős az ő balsorsáért, az „rendíthetetlenül bízik abban, hogy Isten az, aki képes a balsorsot elhárítani”.⁶³

Jób szorongatott helyzetét, határtalan szenvedése mélységét képek és metaforák segítségével mondja el az író. Az alábbiakban ezeket a metaforákat elemzem.

⁵⁹ RICOEUR, 367.

⁶⁰ WESTERMANN, 168–169.

⁶¹ HIEKE, 385.

⁶² WESTERMANN, 168–169.

⁶³ HIEKE, 386–387.

A metafora

Jób könyve az Ószövetség azon könyvei közé tartozik, amelyben nagyon sok képet találunk. A képek használatának elsődleges célja a láttatás és ezáltal valaminek a szemléltetése és érzékeltetése. A képiségnek két fontos célját vagy feladatát emelhetjük ki. Egyrészt a kép egy információt közöl és szemléltet az olvasóval, másrészt a használt kép valamilyen jellegű hatást gyakorol az olvasóra és ezáltal felhívja a figyelmet az adott dologra, valamint ezt az aktív figyelmet továbbra is fenntartja.⁶⁴ Tolcsvai Nagy Gábor a következőképpen határozza meg a képiséget: „A képiség [...] nem kizárólag vizualitást jelöl, hanem általában az információ bevitel, információ feldolgozás, információ tárolás, és információ aktivizálás egyik leglényegesebb módját.”⁶⁵ A kép segítségével a beszélő hatásosabban fejezi ki a mondanivalóját, és ennek az összetett kifejezőmódnak több fajtáját ismerjük, mint például a metafora⁶⁶ és a belőle származó szóképek.⁶⁷

Az Encyclopaedia Britannica a következőket mondja a metaforáról: „A metafora egy olyan nyelvi alakzat, amely két eltérő entitás összehasonlítását feltételezi, szemben a hasonlattal, amelyben expliciten hasonlítunk össze két dolgot az »olyan, mint« kifejezések segítségével.”⁶⁸ Tehát a metafora egy olyan nyelvi kép, amely esetében két egymástól különböző dolgot azonosítunk egymással,⁶⁹ külső vagy belső vonásaik alapján,⁷⁰ annak érdekében, hogy egy művészi vagy retorikai hatást értsünk el, valamint hogy érzelmeket fejezzünk ki egy nem mindennapi nyelvezet használatával. A metafora használatának célja, a művészi és esztétikai célokon túl, hogy segítsen bizonyos kifejezéseket, fogalmakat megérteni.⁷¹

A metaforával kapcsolatban nagyon fontos kiemelni a szövegkörnyezet fontosságát, mert a metaforát mindig abban sajátos jelentésében értelmezzük, amely az adott helyzetben, szövegkörnyezetben releváns.⁷² A kontextus nyelvi szinten kapcsolatban kell hogy legyen az adott kifejezéssel és ebben az utalásrendszerben valósulhat meg a kapcsolat a tárgyi és képi elem között. Természetesen a két jelentésmező nemcsak hasonló, hanem eltérő sajátosságokkal is rendelkezik, amelyeket

⁶⁴SZIKSZAINÉ Nagy Irma, *Magyar Stilisztika*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007, 409.

⁶⁵TOLCSVAI Nagy Gábor, *A Magyar Nyelv stilisztikája*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 224.

⁶⁶SZIKSZAINÉ, 414–417.

⁶⁷Ilyen szóképek az: allegória, eufemizmus, hasonlat, látomás, megszemélyesítés, metonímia, szimbólum, szinekdoché, szinesztézia.

⁶⁸*Britannica Hungarica Világenciklopédia*, XII. kötet, Ciceró Kft., Budapest, 1998, 600–601.

⁶⁹KÖVECSÉS Zoltán, *A metafora*, Typotex Kiadó, Budapest, 2005, 13–15.

⁷⁰GLATZ Ferenc et al, *Magyar Nagylexikon*, XIII. kötet, Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 2001, 38.

⁷¹KÖVECSÉS, 13–15.

⁷²Paul RICOEUR, *Az Élő metafora*, Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 281.

megfeleltethetőnek mondhatunk. Abból adódóan, hogy a tárgyi elem, az azonosított valamint a képi elem, azonosító között nemcsak hasonlóságok vannak, hanem különbségek is, egy feszültség születik, „mert van is meg nincs is összefüggés közöttük.”⁷³ Tehát a két komponenssel kapcsolatban beszélhetünk egy alapjelentésről és egy metaforikus jelentésről. A metaforikus jelentés lényege pedig, hogy a két elem között „észrevevessük, hogy bizonyos észlelési feltételek közösek”, ami azt jelenti, hogy a két komponens nevét egymásra is alkalmazhatjuk abban az esetben, amikor a két jelentésmező azonossá válik.⁷⁴

A metafora lényege hogy a szó, szavak jelentése nem merül ki a szó szerinti értelmezésen, hanem tovább megy, így létrehozva egy mélyebb jelentést, amely megteremt egy bizonyos hangulatot és érzelmeket vált ki az olvasóból.⁷⁵ Tömören fogalmazva a metafora egy olyan szókép, amely elvont jelentést is hordoz magában és így a képiség, a kép, a metafora hozzájárul ahhoz, hogy az olvasó jobban megértsen egy valóságot, ténnyt.⁷⁶ Következésképpen elmondhatjuk, hogy a metafora nyelvi természetű.⁷⁷

Azért van szükség metaforákra, azért használunk más szemantikai mezőkhöz tartozó fogalmakat, mert bizonyos esetekben a fogalmaink elégtelenek ahhoz, hogy egy adott valóságot leírjunk. Fogalmainkkal nem vagyunk képesek kifejezni azt az adott valóságot, amiről beszélni szeretnénk, ezért alkalmazunk olyan más valóság-kategóriákhoz tartozó fogalmakat, amelyek segítségünkre szolgálnak annak érdekében, hogy megragadjuk egy-egy valóság lényegét. Ilyen eszköznek számít a metafora is, ami segít abban, hogy leírjunk egy állapotot, történetet, helyzetet, tárgyat vagy személyt. Különös segítségét nyújt a metafora, ha Istenről akarunk beszélni, és Istent akarjuk leírni. Szókinccsünk elégtelen ahhoz, hogy Istenről beszéljünk, ezért a metafora segítségül tud lenni ebben.⁷⁸ Vagy egy állapot leírása is nehézségbe ütközik, ha el akarjuk mondani vagy le akarjuk írni azt az érzést, ami vele jár. Így a szenvedés leírására sem rendelkezünk olyan szókinccsel, ami hitelesen leírja annak lényegét. Jóh könyvében, a szerző nagyon sok metaforikus képet használ a szenvedés leírására annak érdekében, hogy kifejezze a

⁷³SZIKSZAINÉ, 427–428.

⁷⁴ SZILÁGYI N. Sándor, *Hogyan teremtsünk világot?*, Kolozsvár 1996, 45.

⁷⁵RICOEUR, 280.

⁷⁶ José Ignacio Albentosa HERNÁNDEZ, *La metafora ideacional, recurso de coherencia textual* in: *Cognitive and Discourse approaches to metaphor and metonymy*, editors: José Luis Ota Campo, Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, D. L. 2005, 54–55.

⁷⁷ SZILÁGYI, 48.

⁷⁸Dorothea SATTER – Theodor SCHNEIDER, *Istentan*, in: Theodor Schneider (szerk.): *A dogmatika kézikönyve I*, Vigilia Kiadó, Bp. 1996, 57–58.

főszereplő szenvedését. A szenvedés szintén olyan valóság, amelynek kifejezésére elégtelenek szavaink, de a metaforikus képek segítenek az olvasónak, hogy megsejtse Jób állapotát.⁷⁹

Jób az ő helyzetének leírására és bemutatására egy olyan nyelvezetet használ, ami a test különböző tagjain keresztül mutatja be a szenvedést. Ezek a képek sokszor nem egy reális diagnózist állítanak fel és nem föltétlenül beszélnek reális betegségekről, hanem sokkal inkább a szenvedés nagyságát és elviselhetetlenségét hangsúlyozzák. Nincs olyan betegség például, ami a csontok üszkösödésével járna, ez sokkal inkább a gyötrődések kifejezője. Ezért mondjuk ezeket a képeket és leírásokat metaforáknak.

Antropológiai bevezető

Az Ószövetség sajátos leírást használ akkor, amikor a testet értelmezi. Az Ószövetség anatómiai fejtegetése és fiziológiai elképzelése nagyban különbözik a ma elismert és számon tartott tudományos kutatásoktól. A test felépítésére más elméleteket ismertek el, és másként képzeltek el a testet. Ebben az időben a test felépítésével kapcsolatban nem rendelkeztek fejlett tudással.

Az Ószövetségben találkozunk néhány fontos antropológiai alapelvvvel. Az első ilyen alapelvnek számít a test egységességére vonatkozó elv, amely elsősorban a személy, a test és a szervek egységét hangsúlyozza ki. Ugyanakkor az egyes szerveket külön is tárgyalja az Ószövetség. Habár a szervek és testrészek az egység jegyében jelennek meg, mégis a szerzők az egyes szerveket egymástól függetlenül is említik.⁸⁰ Egy újabb elv a szintetikus látásmód, amely az emberi testnek a „szerveit és végtagjait azok képességeivel és feladataival együtt látja.” A szerző egy végtag megnevezésekor nemcsak magára a végtagra vagy szervre gondol, hanem annak a tevékenységére, illetve funkciójára is. Például Iz 52,7-ben („Mily szép a hegyeken annak a lába, aki jó örömhírt hoz.”) nem a lábak szépségét írja le a szerző, hanem a lábak mozdulatait, a járást, illetve a járó embert, aki közeledik a hírrel.⁸¹ A következő alapelv, a szemita antropológiáról beszél, az a fizikai fontosság elve, ami annak jelentőségét írja le, hogy az Ószövetségben említett testrészek nemcsak fizikai tulajdonsággal bírnak, hanem lelki tulajdonságokkal is.⁸² Végül az utolsó alapelvnek felel meg az antropológiai alapfogalmak széleskörű szemantikai értelmezése,

⁷⁹ Brian DOYLE, *Where is God when you need him most?* In: Erizh ZENGER: *The Composition of the Book of Psalms*. Peeters, Leuven, 2010, 379.

⁸⁰ WILKINSON, John, *The Body in the Old Testament*, EQ: 63:3, 1991, 195–196.

⁸¹ WOLFF, Hans Walter, *Az Ószövetség antropológiája*, Harmat-PRTA, Budapest, 2001, 24–25.

⁸² WILKINSON, 196–197.

ami azt jelenti, hogy egyes szervek nemcsak a test adott komponensét nevezik meg, hanem „az embert jellemző képességeket és sajátosságokat” is.⁸³

Jób könyvében a szerző számos testrész megnevezésével írja le a szenvedést – ilyen például a száj, kéz, hús, bőr, csont, íny, fogak, arc, ágyék, bél, nyak, szemek, csontok stb., amelyek Jób fizikai és lelki szenvedését próbálják kifejezni. Az emberi test kiemelkedő szerepet kap a szenvedés metaforikus leírása során.⁸⁴

Az Ószövetség az egész emberi testtel kapcsolatban leginkább három komponenszt emelnek ki. Ez a három komponens a test/hús (בָּשָׂר), a csontok (עֲצָמוֹת), és a bőr (עוֹר). E három komponens mellett Jób könyvében találkozunk még egy negyedikkel is. A Jób 10,11 megemlíti még az inakat (גִּידִים) is, mint a test alapvető tartozékait.⁸⁵ A következőkben azt vizsgálom, miként használja Jób könyve ezeket az elemeket a főszereplő szenvedésének metaforikus leírására.

„Bőrrel, hússal öltöztetél engem, csonttal, ínnaal illesztetél egybe.” (Jób 10,11)

A Jób 10,11 összefoglalja az emberi test egészét érintő négy alapvető komponenszt. Dolgozatom további részében a bőr, a hús, a csontok és az inak megjelenését és azoknak fontosságát vizsgálom. Azok a metaforikus képek, amelyek tartalmazzák, a négy testrész egyikét Jób szenvedésének kifejezőivé válnak. A hétköznapi szavak elégtelenek ahhoz, hogy kellőképpen kifejezésre juttassák Jób szenvedésének mélységét, ezért a szerző felhasznál olyan képeket, amelyek tartalmazzák ezeket a testrészeket, és így próbálja kifejezni Jób fájdalmainak nagyságát.

A hús/test (בָּשָׂר)

A בָּשָׂר kifejezés 273 alkalommal fordul elő az Ószövetségben.⁸⁶ Ebből 104 alkalommal állatokra, míg 169 alkalommal emberekre használják, az ószövetségi írok. Az érdekesség az, hogy ezt a kifejezést egy alkalommal sem használják Istennel kapcsolatban.⁸⁷

⁸³ WOLFF, 24–25.

⁸⁴ KÖVECSSES, 32.

⁸⁵ WOLFF, 47.

⁸⁶ LAWRENCE O. Richards, Zondervan, *Expository Dictionary of Bible Words*, Publishing House, Michigan, 1991, 282–283.

⁸⁷ WILKINSON, 203.

A בֶּשָׂר kifejezés a legtöbbször a Leviták könyvében fordul elő. Ez a terminus magyarul a hús vagy test szavaknak felel meg. Két féle értelmezése lehetséges. Egyrészt ezt a kifejezést érthetjük a test egy adott részére, vagy magára az egész testre,⁸⁸ az emberre.⁸⁹ Ha a בֶּשָׂר kifejezést a húsról értjük, akkor fontos kiemelni, hogy ez bizonyul az emberi test legfontosabb részének.⁹⁰ Ugyanakkor ez a kifejezés vonatkozhat az élő állatok húrára (Jób 41,15), a levágott állatok húrára (Iz 44, 16) és természetesen az ember húrára is értendő.⁹¹ Ez a terminus az ember testi voltára, valamint egész fizikai létére vonatkoztatható.⁹²

Jób könyvében a בֶּשָׂר szó 18 alkalommal fordul elő. Ebből a 18 alkalomból a szerző 11 alkalommal használja Jób szenvedésének kifejezésére. Az alábbiakban ezt a 11 verset fogom vizsgálni.

„verd meg a csontját és a húrát... (Jób 2,5)

אֵלֶּם שְׁלַח־נָא יָדְךָ וְנֶעַ אֶל־עַצְמוֹ וְאֶל־בְּשָׂרוֹ אִם־לֹא

Ez a vers a sátán perlekedését tárja elénk, amikor azt kéri Istentől, hogy fossa meg Jóbot nemcsak vagyonától, szeretteitől, de saját egészségétől is. Egészségének hiánya azt jelenti, hogy Jób mindenét elveszíti, csupán az élete marad meg. A sátán, azért kéri ezt, mert ha Isten Jób egészségét is elveszi, akkor majd kiderül, hogy képes-e Jób még mindig áldani Istenét.⁹³ A próbatétel során Isten, a sátán kérésére, próbára teszi Jób feddhetetlenségét és igaz voltát. Mindezt pedig úgy tudja meg, ha megveri Jób csontját és húrát.⁹⁴

Akkor, amikor az ember fizikai léte kerül veszélybe és a fizikai egészsége egy kínos és hosszas betegségre jut, akkor az ember hajlamos arra, hogy átértékelje dolgait.⁹⁵ Ilyenkor az ember képes bármi áron „menteni a bőrét”, és a sátán erre a reakcióra számítva kéri Istent, hogy bocsássa kezét Jóbra.⁹⁶

Ebben a részben nemcsak a בֶּשָׂר, de az עֶצֶם (csont) kifejezés is megtalálható, így a szerző még inkább kifejezi, azt hogy Isten rendelkezék egészsége fölött. A vers Jób bűn

⁸⁸ Alan RICHARDSON D. D., *A theological Word Book of the Bible*, New York, 1960, 83.

⁸⁹ Gerhard MAIER, *Lexikon Zur Bibel*, R. Brockhaus Verlag, Zürich, 1994, 478-479.

⁹⁰ Herbert HAAG, *Bibel Lexikon*, St Benno – Verlag, GmbH, Leipzig, 1969, 482–483.

⁹¹ WOLFF, 46–47.

⁹² WOLFF, 49.

⁹³ MACKENZIE, R.A.F. – MUPHY, ROLAND. E.: *Jób könyve*, in BROWN, Raymond E. FITZMYER, JOSEPH A., MURPHY, ROLAND E. (szerk.) *Jeromos Biblia Kommentár III*, Budapest 2003, 723.

⁹⁴ Gerald H. WILSON, *New International Biblical Commentary*, Hendrickson Publishers, Massachusetts, 2007, 30.

⁹⁵ Friedrich HORST, *Hiob1*, Biblischer Kommentar Altes Testament, Neukirchen Verlag, 1960, 25.

⁹⁶ Heinrich GROß *Ijob*, St.Benno–Verlag GmbH, Leipzig, 1990, 17.

nélküliségét és tisztaságát is kifejezi, mivel a sátán az ellenkezőjét akarja elérni.⁹⁷ A bőr és emberi szőrzet a test felületén találhatóak. Ezzel szemben a csont és a hús a testben egy mélyebb réteget képeznek. Ezt a mélyebb réteget megverni azt jelképezi, hogy a sátán egy nagyobb és mélyebb fájdalmat kíván Jóbnak.⁹⁸

„érből van a testem?” (Jób 6,12)

אִם-כֹּחַ אֲבָנִים כָּחִי אִם-בְּשָׂרִי נַחוּשׁ:

A Jób 6,12-ben a בֶּשֶׂר (test, hús) kifejezést találjuk. A 11–14-es versek egy átmeneti szakaszt képeznek. Ebben a részben Jób tiltakozását láthatjuk, mert szenvedései egyre inkább erősödtek. A „kövek” (אֲבָן) és az „érc” (נְחוּשֶׁת) kifejezések szobrokra utalhatnak. A szobrokról pedig az tudjuk, hogy nem éreznek. Ezzel szemben pedig Jób érez, hatalmas fájdalmai nem szűnnek,⁹⁹ mivel hús-vér ember.¹⁰⁰ Jób számára a jelenleg helyzet kínokkal teli, viszont gyötrődései nem vezetnek mégsem a halálba, ami talán még rosszabb, mert az élet nem eredményez semmi pozitívet számára.¹⁰¹ Jób kérdése arra utal, hogy erőtlennek tartja magát. Ha az embernek nincs ereje, akkor nincs jövője sem. Ha nincs jövője, akkor képtelen majd élvezni az élet jó oldalát.¹⁰²

Ahhoz, hogy a jelenben Jób képes legyen szenvedését kibírni szükség van az ő emberi erejére. A kő és az érc, egyrészt, erre az emberi keménységre és ellenállóképességre utal, amire Jóbnak is szüksége van ebben a nagy helyzetben.¹⁰³ Másrészt kifejezik azt is, hogy ahhoz, hogy a jelenlegi szenvedését képes legyen kibírni, az ő húsa kővé vagy ércé kellene, hogy átváltozzon, mert azokról tudjuk, hogy nem éreznek.¹⁰⁴

A vers azt is kifejezi, hogy Jób azt a következtetést vonja le, hogy az ő saját ereje az, amire biztosan számíthat és támaszkodhat. Ennyi fájdalom után Jób megkérdőjelezi Isten segítőkészségét és az Isten által kapott biztonságát. Ebben a versben, azáltal, hogy Jób ezt a képet használja, megkérdőjelezi Isten segítőkészségét és kifejezi, hogy valójában saját maga az, akire biztosan számíthat.¹⁰⁵

⁹⁷ MURPHY, ROLAND E. : *Job*, in, FARMER, WILLIAM R. (szerk): *The International Bible Commentary, An Ecumenical Commentary for the Twenty-first Century*, Bangalore, 1998, 820.

⁹⁸ Norman C. HABEL, *The book of Job*, SCM Press LTD, London, 1985, 95.

⁹⁹ MURPHY, 822.

¹⁰⁰ MACKENZIE – MURPHY, 726.

¹⁰¹ Ludger SCHWIENHORST-SCHÖNBERG, *Ein Weg durch das Leid, Das Buch Ijob*, Herder, Freiburg, 2007, 44.

¹⁰² Norman C. HABEL, *The book of Job*, SCM Press LTD, London, 1985, 147–148.

¹⁰³ HABEL, 147–148.

¹⁰⁴ WILSON, 59.

¹⁰⁵ HORST, 107.

„por szennyébe öltözik...” (Jób 7,5)

לִבְשׁ בְּשָׂרִי רִמָּה וְגִישׁ וְגֹשׁ עָפָר עוֹרִי רִגַע וַיִּמָּאֵס:

A 7. fejezet egy monológgal kezdődik. Ebben a monológban hangzik el ez a vers. Ez a monológ egy újabb siraloméneknek felel meg, ami újra kifejezésre juttatja Jób szerencsétlenségét és szenvedését. A vers azt hangsúlyozza, hogy Jób szenvedése isteni büntetés, ami az ő bűneinek az eredménye. Ugyanakkor szembeállítható az 1,1; 2,3, amely Jób igaz voltát hangsúlyozza ki.

Ebben a részben Jób szenvedésének kifejezésére nem orvosi nyelvezetet használ a szerző, hanem sokkal inkább egy metaforikus leírással találkozunk. Jób szenvedését úgy mutatja be az író, mint az öltözködést. Tehát Jób szenvedését az öltözködés metaforájával találjuk. Jób teste, ahogy „por szennyébe öltözik” metaforikusan azt jelképezi, hogy az ő teste átkerül a halandóság, a halál, a rothadás, a romlás állapotába. Jób száraz, repedt és gennyes bőre pedig arra utal, hogy az ő fizikai kinézete sokkal inkább hasonlít egy hulláéhoz, mint egy egészséges ember testéhez.¹⁰⁶

A Jób 7,5 különbözik a Zsoltároktól, ahol a zsoltáros abban reménykedik, hogy Isten lesz az, aki egészségét helyreállítja. Az Ószövetség Istenre vezeti vissza a szenvedést és a Zsoltárok esetében, amikor a Zsoltáros Istenhez panaszodik, akkor elismeri azt, hogy Isten az, aki neki segíteni tud. A Zsoltáros panaszkodása nem hitetlenségének kifejezője hanem, a panasza által elismeri, hogy Isten az egyetlen, aki még segíthet neki. Az az ember, aki nem panaszodik, szenvedése miatt azt fejezi ki, hogy már nem hisz Istenben és nem hisz abban, hogy Isten meg tudná szabadítani a szenvedéstől.¹⁰⁷ Jób is Istenre hárítja a problémát, mert azáltal, hogy Jób nem szabadul fájdalmaitól az ő bűnös volta jut kifejeződésre.¹⁰⁸

„vajon szemed húsból való?” (Jób 10,4)

הֲעֵינִי בָּשָׂר לָךְ אִם-כְּרִאוֹת אֲנוֹשׁ תִּרְאֶה:

Ebben a részben folytatódik Isten tetteinek megkérdőjelezése, mivel Jób nem érti, hogy Isten miért sújtotta őt ezzel a mérhetetlen fájdalommal.¹⁰⁹ A vers Jób perlekedésének részét képezi, amelyben a jogi nyelvezet kiemelkedő.¹¹⁰

¹⁰⁶ HABEL, 159.

¹⁰⁷ ZAMFIR Korinna, *A kér(dez)ő szenvedő Isten színe előtt. Az ószövetségi panasz logikája és funkciója*, Vigilia 4 (2014), 7–8.

¹⁰⁸ Amy ERICKSON, „Without my flesh I will see God”: *Jobs Rhetoric of the Body*, JBL 132, no.2 (2013), 303.

¹⁰⁹ HORST, 155.

¹¹⁰ MURPHY, 823.

A Jób 10,4 egyértelműen retorikai kérdésnek mondható,¹¹¹ és ebben a retorikai kérdésben benne van Isten megkülönböztetése az embertől. Isten másként látja a dolgokat, mint az ember.¹¹² Ő nem halandó emberi szemekkel szemléli a világot.¹¹³ Az ember szemére az jellemző, hogy azokat a dolgokat látja, amik az ő látókörét képezik, és amik előtérben vannak. Ezzel szemben Isten mindent lát, ő mindentudó. Az isteni életidő a végtelenségtől a végtelenségig terjedő, ezzel szemben az emberi életidő behatárolt és mulandó.¹¹⁴ Tehát az emberi és isteni tapasztalat nem hasonlítható össze.¹¹⁵

Jób az ő panaszában próbálja megkeresni sorscsapásának okait. A vers azt a kérdést is hordozza magában, hogy vajon Isten kegyetlen, hogy megengedi neki ezt a mérhetetlen fájdalmat. Mert Jób fejében nem fér össze Isten múltban tapasztalt igazságossága és a jelenben tapasztalt szenvedése, mert ő tudja magáról, hogy ártatlan.¹¹⁶ Jób kétségbeesetten fordul Istenhez, mert nem érti szenvedésének okát, és azt tapasztalja, hogy a látszat ellenére Isten keresi Jób életében a bűnt, amely megokolná szenvedését.¹¹⁷ Azt a következtetést vonja le, hogy esetleg ha Isten az emberi élet keretei és korlátai között élne és az ő lehetőségei a halál miatt annyira korlátozottak lennének, mint Jóbnek, akkor biztosan meg tudná érteni azt a fájdalmas helyzetet, amibe Jób került.¹¹⁸

A 4. vers szorosan kapcsolódik az előző versekhez. A versek, Jób kérdését és panaszát fogalmazzák meg, Isten tetteinek megkérdőjelezését. Panaszának oka az, hogy nem érti, hogy az az Isten, aki őt az anyaméhben formálta és gondoskodott róla most megengedi neki ezt a mérhetetlen szenvedést. Az lenne a helyén való, hogyha Isten mielőbb visszatérne a korábban megtapasztalt üdvözítő tetteihez.¹¹⁹

Ebben a versben a בֶּן־אָדָם kifejezés újra az emberrel van összefüggésbe hozva. A szem, mint hús, mint a test egy része emberi tulajdonság és ez nem köthető Istenhez.¹²⁰ A szem az egyik legfontosabb kommunikációs szerv, a száj és a fülek mellett.¹²¹

¹¹¹ WILSON, 102.

¹¹² GROß, 42–43.

¹¹³ WILSON, 102.

¹¹⁴ HORST, 155.

¹¹⁵ GROß, 42–43.

¹¹⁶ MACKENZIE – MURPHY, 729.

¹¹⁷ GROß, 42–43.

¹¹⁸ HABEL, 198.

¹¹⁹ HIEKE, Thomas, *Hallgatni Istenkáromlás volna. A panasz fenomenológiája és teológiája az Ószövetségben*, in *Mérleg* 4 (1999), 367–369.

¹²⁰ HORST, 155.

¹²¹ WOLFF, 101–102.

„miért tépem a húsomat? (Jób 13,14)

עַל־מָה אֲשָׂא בְּשָׂרִי בְּשֹׁנִי וְנִפְשִׁי אֲשִׁים בְּכַפִּי:

A 12. fejezetet a barátok kételkedése előzi meg. A 12,1 – 14,22 részét képezi a Jób 13,14 is. Ez a hosszabb rész Jób vakmerő támadásáról, barátoknak adott válaszáról szól.¹²² A Jób 13,14 képrendszere és hangvétele hasonlít a törvényszéki beszédek stílusához. Így, ezt a részt nevezhetjük úgy is, mint Jób vádbeszédét, mivel úgy tűnik, hogy nemcsak Bildád, Szófár, Elifáz bizonyul ellenfélnek, de maga Isten is. Ezért Jóbnak be kell bizonyítania ártatlanságát. Jób számára nem összeegyeztethető a múltban megtapasztalt isteni szeretet, valamint az a mérhetetlen fájdalom, amivel jelen pillanatban küszködik. Ennek a fájdalomnak kifejezője a Jób 13,14. A בָּשָׂר kifejezés a testiség kifejezője, míg a נֶפֶשׁ az élettelt fejezi ki. Ebben a versben egy magabiztosságot láthatunk,¹²³ amivel nem igazán törődik, mert nincs nagy vesztenivalója már úgy sem.¹²⁴

A נֶפֶשׁ (lélek) kifejezés ebben az esetben jelenthet „torkot” is. Ha a נֶפֶשׁ a torok kifejezéssel fordítjuk, akkor ebben a helyzetben, a művelet, hogy a torkához teszi a kezét jelképezi a megfolytatást. Az ókori keleten a torok megérintése szimbolikusan az eskütételbe való beleegyezést jelentette.¹²⁵

Ebben a mondatban nemcsak magabiztosság fejeződik ki, de az is, hogy ezentúl Jób a saját életét tartja kezében, ami valójában kockázattal jár, mert az azt jelenti, hogy átveszi az irányítást élete fölött és már nem Isten az, aki az ő életét egyengeti.¹²⁶ A Jób 13,14 két szólást, mondást idéz fel: „a húsat a saját fogai közé veszi” és „az életét a saját kezébe veszi”, amelyeknek célja, hogy egy tényállást tömören és kifejezően mutassanak be.¹²⁷ Tehát Jób kérdésének a második része azt jelenti, hogy „kockáztatom az életem”. Ez a rész az Ószövetség más könyveiben is megtalálható, mint például 1Sám 19,5; 28,21; Mtörv 12,3; Zsolt 119,109.¹²⁸

„fájdítja testét...” (Jób 14,22)

אֶךְ־בְּשָׂרוֹ עָלָיו יִכָּאֵב וְנִפְשׁוֹ עָלָיו תֵּאָכֵל:

A 14,22 Jób egyik válaszában a záró mondata. Ez a záró mondat Elifáz válaszát is befolyásolja. Nemcsak itt, de az ezt megelőző részben is a kételkedés és reménytelenség

¹²² LUBSZCYK, Hans *Das Buch Ijob*, Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1969, 83–84.

¹²³ MACKENZIE – MURPHY, 729.

¹²⁴ LUBSZCYK, 83–84.

¹²⁵ HABEL, 230.

¹²⁶ MURPHY, 824.

¹²⁷ HORST, 201.

¹²⁸ WILSON, 140.

jelenik meg. A saját fájdalmáról és szomorúságáról beszél,¹²⁹ ami iránt Isten közömbös. Számára az élet már csak keserűség, de a halál egy jó átjáró lehetne a fájdalom felett.¹³⁰

Ebben az esetben a בָּשָׂר kifejezés Jób egész testére és kevésbe egy adott testrészére vonatkozik. Ezzel a képpel a szerző Jób fájdalmát szándékszik kifejezni és azt, hogy mennyire tönkre ment és megromlott. Csak a magány,¹³¹ ami jellemzi őt fájdalmában és semmilyen vigaszra nem számíthat. Egyedül a nyomorúság és keserűség jutott neki osztályrészül.¹³²

Nemcsak a 22. vers, de az ezt megelőző két vers kicsengése az, hogy minden felhozott vádra a megoldás csupán a reménytelen belenyugvás.¹³³ Viszont ez a hozzáállás valamint a fájdalmak leírása szokatlan az Ószövetségben. Egyes elképzelések és vélemények alapján az ilyen jellegű leírások igen szokatlanok az Ószövetségben. Egyes elgondolások alapján ez a rész utal a halál előtti tapasztalat vagy momentum leírására. A halál nemcsak nyereséget jelent a fájdalom felett, hanem negatív következménye is van, mert a szenvedőnek a halál által el kell szakadnia a családjától. Jób számára ez nem jelentene problémát, mert ő már elveszítette családját. Mivel gyermekeit már nincsenek, elveszítette a reményét és jövőjét is. A 14,22 ennek a reménytelen állapotnak is a kifejezője.

„húsom fölemésztdődött, a bőr csontjaimra tapadt...” (Jób 19,20)

בְּעוֹרִי וּבְבִשְׂרִי דָבְקָה עֲצָמִי וְאַתְמִלְטָה בְּעוֹר שָׁנִי:

A Jób 19,20-ban a fordítás nagyon bizonytalan, de a mondatot a héberből úgy fordíthatjuk szó szerint, hogy „Nem vagyok semmi, nincs semmim, a bőrömön és a csontjaimon kívül.” A mondat azt fejezi ki, hogy Jób már annyira gyenge, hogy jelenléte csak a fizikai vegetálásra korlátozódik.¹³⁴ Jób kinézete és borzalmas fájdalmai Isten igazságtalanságáról tanúskodnak, és az ő kinézete elbizonytalanítja azt a közösséget is, amihez tartozik, mert ők sem tudják összeegyeztetni mindazt, amit látnak, és amit hisznek Isten igazságosságáról.

A בָּשָׂר¹³⁵ és az עוֹר¹³⁶ kifejezések három-három alkalommal fordulnak elő a 19. fejezetben. Ezeknek a szavaknak a használatával Jób elsősorban azt fejezi ki, hogy az ő

¹²⁹ HORST, 213.

¹³⁰ LUBSCZYK, 88.

¹³¹ MACKENZIE – MURPHY, 732.

¹³² MURPHY, 824–825.

¹³³ HORST, 213.

¹³⁴ MACKENZIE – MURPHY, 734.

¹³⁵ hús

¹³⁶ bőr

személye mennyire eltesttelenedett és itt már kevésbe hangsúlyozza az ő fizikai fájdalmát.¹³⁷ Jób betegségei az ő fizikai létét leredukálták az ő húsára és csontjaira.¹³⁸

A 20. vers arra fekteti a hangsúlyt, hogy Jób teste lassan kezd felismerhetetlenné válni. Ennek következménye, hogy a közösség már nem úgy fogja őt kezelni, mint azelőtt, elveszíti az ő szerepét a közösségben. Már nem úgy fognak rá tekinteni, mint azelőtt. Látna az ő felismerhetetlen és beteg testét, a közösség azt a következtetést vonja le, hogy ő egy bűnös ember.¹³⁹

Egy érdekes ellentét figyelhető meg a Zsolt 102,6 és a Jób 19,20 között. A Zsolt 102,6-ban („Annyit jajveszékel szavam, hogy a bőr már a csontomra szárad.”)¹⁴⁰ a csont ragaszkodik a bőrhöz és nem tud leválni. Ezzel szemben a Jób 19,20-ben a bőr az, ami a csontokra tapad. Bár a magyar fordítás ezt nem adja vissza teljesen, a héberben észrevehető ez a különbség.¹⁴¹

Tehát a Jób 19,20 kifejezi egyrészt Jób fájdalmát és panaszát, ugyanakkor ennek a képnek az elmondása kifejezi azt, hogy az ő saját bőrében és húsában való élet már nem ugyanazt jelenti, mint addig. Ez az élet, ezzel a bőrrel és hússal már problematikus. De ennek ellenére az is kitűnik, hogy bár a húsa és bőre összeszáradt és az ínye eltűnt, egyetlen fegyvere a fogai maradtak.¹⁴² Ez az összezsugorodott és elszáradt test, egyrészt arról tanúskodik, hogy Jób fizikailag már nem ép, ami barátai szerint az ő bűneinek a következménye, másrészt arról is tanúskodik, hogy lehet, hogy külső kinézete csúnya és beteg, mégsem pusztult el teljesen.¹⁴³

A „hús” és „bőr” fogalmak azért kapnak jelentős szerepet ebben a versben, mert bevezetik Jób beszédeinek tetőpontját.¹⁴⁴

„miért nem tudtok betelni hússal?” (Jób 19,22)

לָמָּה תִרְדַּפְּנִי כְמוֹ-אֵל וּמִבֶּשֶׂרִי לֹא תִשָּׁבְעוּ:

A Jób 19,22 egy újabb kép, ami Jób kitaszítottságát fejezi ki. A 22b. fordításának értelme „nem szüntök meg gyalázni engem”. A mondatban a בֶּשֶׂר kifejezés arra szolgál, hogy egy metaforikus képpel fejezze ki azt, hogy gyalázzák őt, mert ez hatásosabban fed fel az állapotát és fájdalmát. Ennek következtében az olvasó számára sokkal inkább

¹³⁷ ERICKSON, 305–306.

¹³⁸ WILSON, 205.

¹³⁹ ERICKSON, 305–306.

¹⁴⁰ מִקּוֹל אֲנִיחִי דִבְקָה עֲצָמִי לְבִשְׂרִי:

¹⁴¹ ERICKSON, 305–306.

¹⁴² LUBSCZYK, 106.

¹⁴³ ERICKSON 306.

¹⁴⁴ HABEL, 302.

kifejezésre jut az ő meggyalázott és beteg állapota.¹⁴⁵ Ebben a részben Jób barátait Istenhez hasonlítja, akik, képtelenek elfogadni azt, amit Jób magáról állít, hogy ártatlan, mert a látszat az ő bűnös voltáról tanúskodik. Jób számára érthetetlen marad, hogy barátai miért nem értik meg őt.¹⁴⁶

A Jób 19,22 egy szélsőséges és túlzó képhez hasonlít, ahogyan a dögevő állat az ő zsákmányát elejti és húsát tépássza és mindezt a versengés szellemében, hogy a környéken leselkedő más állat el ne vegye tőle az ő tetemét. A kép alapján Isten és a barátok azok akik Jóbon, a zsákmányon versengenek és nem tudnak betelni húsával.¹⁴⁷

A בָּשָׂר kifejezés újabb megjelenése arra utal, hogy Jób újra visszatér ahhoz a témához, hogy Isten hasonló a vadászhoz. Elifáz, Bildád, Cofár pedig, akik Jób barátai kellene, hogy legyenek, sokkal inkább hasonlítanak, azokhoz az állatokhoz, akik megeszik a vadász prédáját.¹⁴⁸

A Jób 19,22-ben használt kép hasonlít a panaszszoltároknak használt képekhez, amelyek a meggyalázást az állatokhoz hasonlítja, amely szét tépi a zsoltárost.¹⁴⁹ Jób is hasonlóképpen a zsoltároshoz azért panaszskodik, hogy az ő barátai gyalázzák őt, és mint az állat az ő ellenségét úgy szorongatják.¹⁵⁰

„testemben látom meg Istenemet...” (Jób 19,26)

וְאַחֵר עוֹרִי נִקְפָּזָה וּמִבְּשָׂרִי אֶחְיֶה אֱלֹהִים:

A Jób 19,25–27 versek nemcsak formailag, de tartalmilag is Izrael hithagyományát írják le. Szerkezetileg hasonlít Izrael siralmaihoz, azon belül pedig az igazságtalanul vádlott dalaihoz. Ebben a részben kifejezésre jut az, hogy Izrael hite kiterjeszti a halál határait, ami azt jelenti, hogy a halál után az emberek Istennel együtt élnek majd tovább.¹⁵¹

Az idő szempontjából, a 19,26–27-es verseknek két fajta értelmezéséről beszélhetünk. Egyes értelmezések szerint ez a rész az idő szempontjából Jób a feltámadásra utal. Ezt a hagyományos elképzelést képviseli Szent Jeromos a Vulgátában, de ez a vélemény nem elfogadott.¹⁵² Ez a rész sokkal inkább Jób reményét és hitét fejezi

¹⁴⁵ MACKENZIE – MURPHY, 734.

¹⁴⁶ LUBSCZYK, 107.

¹⁴⁷ WILSON, 207.

¹⁴⁸ HABEL, 303.

¹⁴⁹ Ilyen részek például: Zsolt 7,3; 10,9; 17,12; 22,13.14.17.21.22; 35,17; 57,5; 59,7.15.

¹⁵⁰ ERICKSON, 307.

¹⁵¹ LUBSCZYK, 108–109.

¹⁵² MACKENZIE – MURPHY, 735.

ki, mint egy feltámadás tant.¹⁵³ Kifejezésre jut Jób mérhetetlen sóvárgása Isten után,¹⁵⁴ azzal a reménnyel, hogy a halál után a tovább élés Istennel garantált. Ebben a versben a בָּשָׂר és עוֹר Jób helyreállított testére utalnak, amelyet Isten képes megadni neki.¹⁵⁵ Isten e tettére vágyakozik Jób.¹⁵⁶

A 26. vers sokkal inkább Jób reményének kifejezője annak, hogy szemtől szemben látja majd az isteni ellenfelet, mint annak, hogy Jób a feltámadásba vetett hitét tükrözné.¹⁵⁷

A 19. fejezetben a 26. versben egyértelműen Jób hite jut kifejeződésre. Ez a hit az, ami segít Jóbnak abban, hogy a mulandóság tényét el tudja viselni. Ebben a versben megalapozza azt a tényt, hogy Izrael hite nem a bászárbán, nem az emberben, hanem Istenben kell, hogy legyen. Ugyanakkor azáltal, hogy Jób saját testében látja meg Istenét nemcsak a hit kérdéséről tesz bizonyosságot, hanem az identitás kérdéséről is. Ha Jób teste olyan lesz, mint régen, ha a húsa és bőre újra egészségessé válik, akkor az azt jelenti, hogy Jób visszanyeri identitását, és a társadalom részéről nem úgy nézik majd, mint bűnös embert.¹⁵⁸

„remegés fogja el a testem...” (Jób 21,6)

וְאִם-זָכַרְתִּי וְנִבְהַלְתִּי וְאֶחָז בָּשָׂרִי פִלְצוֹת:

A Jób 21,6-ot megelőző versekben Jób türelmet kér barátaitól, és kéri, hogy figyeljenek rá és hallgassák végig az ő válaszát. Ha végig hallgatják azt, amit ő mondani akar az Jób számára már vigasztalás lenne. Tanulni tudnának az ő esetéből, hogyha végig elmélkednék mindazt, ami vele történik.¹⁵⁹

Az eddigi fejezetekben többször találkoztunk a barátok beszédével és gondolkodásmódjával. Amint azt már fentebb említettem a barátok Jób szenvedését a hagyományos szemlélettel értelmezték, ami szerint Jób szenvedése az ő bűnös voltának köszönhető. Azok a csapások, amelyekben Jób részesült, rákényszerítették Jóbot, hogy vizsgálja felül, Isten igazságosságát és a szenvedés hagyományos értelmezésének tévedhetetlenségét. Jób tapasztalata ellent mond az addig elfogadott és a barátok által határozottan képviselt tanításnak. Jób ártatlannak mondja magát, de mégis szenvedés éri.

¹⁵³ MURPHY, 826.

¹⁵⁴ GROß, 75.

¹⁵⁵ LUBSCZYK, 108–109.

¹⁵⁶ MACKENZIE – MURPHY, 735.

¹⁵⁷ HABEL, 308–309.

¹⁵⁸ LUBSCZYK, 108–109.

¹⁵⁹ MURPHY, 826.

Viszont ez nem kell, azt jelentse, hogy Isten igazságtalan vele. Akkor, amikor Jób visszagondol azokra a csapásokra, amelyekben részesült, remegés fogja el testét. Ebben az esetben a בָּשָׂר kifejezés nem Jób testének egy részére értendő, hanem az egész testére. Ez a kép azt fejezi ki, hogy Jób szenvedése olyan nagy és csapásai akkorák, hogy ha csak rájuk visszaemlékszik, akkor remegés fogja el az ő testét.¹⁶⁰

Ez a mondat kifejezi azt, hogy Jób megfélemlített állapotba került. Jób nem az ő elviselhetetlen fájdalma miatt kerül ilyen állapotba, hanem mert az ő kiszolgáltatott helyzete valami olyat árul el a Mindenható Istenről és a való világról, amit ő nem tud összeegyeztetni az addigi, Istennel kapcsolatos, tapasztalataival. Ha Isten valójában a gonosz és büntető Isten, aki nem képes az ember segítségére sietni, akkor az ember számára nem marad más, mint a terror és félelem. Ez a tudat pedig félelmet kelt Jóbban és remegés fogja el a testét is.¹⁶¹

„húsa elsorvad...” (Jób 33,21)

יָכַל בָּשָׂרוֹ מִרְאִי וְשָׁפִי וְשָׁפוּ עֲצָמוֹתָיו לֹא רָאוּ:

A Jób 33,21. vers Elihú első beszédéből származik. Ebben a versben nem Jób beszél saját fájdalmairól és szenvedéséről, hanem Elihú beszél a szenvedő ember sorsáról. Ebben a versben Elihú olyan képet és olyan szavakat használ, amelyeket Jób is gyakran használ az ő beszédeiben. Ilyen szavak például a בָּשָׂר és עֲצָם kifejezések, amelyek gyakran előfordulnak Jób válaszaiban.¹⁶²

A 21. verset megelőző és követő sorok a törvényszéki beszéd nyelvezetére emlékeztetnek. Elihú Jób perlekedő beszédéről beszél Isten előtt. Az ő beszédéből kiindulva, Jób betegsége megfelelne a perlekedő beszédnek, míg az ő fájdalma a vádnak. Ezzel azt a célt igyekezne kiprovokálni, hogy az ember bűnbánatát indítsa el.¹⁶³

Elihú elmondása alapján, az hogy Jób húsa elsorvadt és csontjai meglátszanak csapásnak minősül. Ezeknek a csapásoknak a célja az, hogy Isten szólni tudjon Jóbhoz. A szenvedéseinek célja az lenne, hogy megtartsák Jóbot az ő alázatában, ezzel segíti Isten Jóbot, de Jób reakciója az, hogy fellázad és kevélységgel válaszol.¹⁶⁴

¹⁶⁰ MACKENZIE – MURPHY, 736.

¹⁶¹ WILSON, 224.

¹⁶² LUBSCZYK, 174.

¹⁶³ HABEL, 469.

¹⁶⁴ MACKENZIE – MURPHY, 744–745.

A bőr (עור)

Az Ószövetségben a bőr az emberi test egyik alapvető alkotóeleme. Ez egy újabb elem a hús és csontok mellett. Főként a Jeremiás Siralmaiban találkozunk ezzel az antropológiai elemmel (Jer 3,4).¹⁶⁵ A bőrhöz gyakran valamilyen bőrbetegség is társul, mint például a lepra, fekélyek, bőrgyulladások, rüh, kelések. Néha az ilyen jellegű betegségek nem egy személyt, hanem tömegeket érintettek és néha halálos kimenetelük is volt (Például: Kiv 5,3; Ez 5,17; Jer 14,12).¹⁶⁶ A leírások rendszerint nem felelnek meg a mai orvostudományból ismert betegségeknek.

Jób könyvében a bőr kifejezés 11 alkalommal fordul elő. Ezek közül csak hat vers hozható kapcsolatba Jób szenvedésével. Mivel ebből négyet korábban tárgyaltam, ezért itt a további kettővel foglalkozom. Több esetben a magyar fordításban nem szerepel a bőr szó, de a héberben az עור kifejezés megtalálható.

A következőkben azokat a verseket vizsgálom, amelyekben a héberben szerepel az עור szó, és amelyek Jób vagy általában az ember szenvedését írják le.

„elsorvasztja bőre szépségét...” (Jób 18,13)

יֹאכֵל בְּדֵי עוֹרוֹ יֹאכֵל בְּדֵיו בְּכֹר מָוֶת:

A Jób 18,13-ban újra találkozunk a halál leírásával, amely újból a mennyei beszédre emlékeztet. Ebben a versben nem Jób beszél magáról, saját fájdalmairól, hanem Bildád második beszédéből tudunk meg információkat a szenvedő és gonosz ember sorsáról.¹⁶⁷

A „halál elsőszülöttje” kifejezés egy teljesen új értelmezést ad.¹⁶⁸ A „halál elsőszülöttje” a betegség egy megszemélyesítése¹⁶⁹, amely a betegség súlyosságát fejezi ki a gonosz ember életében.¹⁷⁰

A halál istenét a kánaániták körében Motnak hívták, aki a halottak maradványait fogyasztotta el.¹⁷¹ Ebben a mondatban tehát a Halál úgy jelenik meg, mint egy falánk istenség. A Halálnak, mint falánk istenségnek való értelmezése nemcsak Jób könyvében fordul elő. Ezzel kapcsolatban találunk leírást Habakuk próféta könyvében is (Hab 2,5), valamint az ugor népek kultúrájában is. A Halál evési stílusa távol van a tapintatosságtól

¹⁶⁵ WOLFF, 47.

¹⁶⁶ WOLFF, 179.

¹⁶⁷ LUBSCZYK, 102.

¹⁶⁸ HABEL, 287–288.

¹⁶⁹ MURPHY, 826.

¹⁷⁰ MACKENZIE – MURPHY, 733.

¹⁷¹ WILSON, 197.

és érzékenységtől, sokkal inkább kapzsiság és mohóság jellemzi. Az ő eledele az ember bőre. Ebben az esetben a bőr kifejezés az ember húsa és csontjai helyett áll. Ez az értelmezési lehetőség már a Jób 2,5-ben is szerepel, ahol a „bőrért csal bőrt” rész a 2,5-ben úgy van értelmezve, mint hús és csont.¹⁷²

Tehát ezen elgondolások alapján a Jób 18,14 az ember, halálhoz való rémséges kapcsolatát mutatja be, valamint az emberi test végső lerombolását. Az ember teste a halál és a Seol táplálójává válik, és így az ember elveszíti emberi méltóságát.¹⁷³

„megfeketült rajtam a bőröm ...” (Jób 30,30)

עוֹרִי שָׁחַר מֵעָלַי וְעַצְמוֹתַי מִן־הַחֹרֶב:

A szakasz Jób keseredését írja le, mert jót várt és rossz dolgok törtek rá, remélt a világosságban, de sötétség¹⁷⁴ veszi körül. Az ellentétek reménytelen helyzetét fejezik ki. Ezen állapot leírásához tartozik a Jób 30,30 is, amely fizikai fájdalmát és kiszolgáltatottságát írja le. A vers az olvasó elé tárja Jób testének a szétesését. A bőr és csontok leírása ezt a kiszolgáltatottságot, testének szétesését és helyzetének reménytelenségét hangsúlyozzák.¹⁷⁵ Ez a vers kihangsúlyozza azt, hogy Jóbra újabb csapások törtek, amelyek megnehezítik életét, mivel ezek a magányosságot eredményezik.¹⁷⁶

A Jób 30,30 nemcsak a bőrről, hanem csontokról is beszél. A két elem szerepe, hogy jobban kifejezze Jób fájdalmas helyzetét. A vers mindkét testrészhez egy betegséget vagy beteg állapotot kapcsol, a szenvedés kifejezésére. A szerző e drámai képekkel érzékelteti Jób szenvedésének súlyosságát.¹⁷⁷

A csontok (עצם)

Amint már említettem Jób könyve az emberi test négy alapvető komponensét említi, a húst vagy testet, a bőrt, az inakat és a csontokat. Az emberi test vagy hús az ember kívül látható része, míg a csontok mindig úgy jelennek meg, mint a test belső szerkezete. Nemcsak a bázár kap kiemelkedő szerepet az emberi testben, hanem a csontok is, mert ezek adják meg a test tartását.¹⁷⁸ A csontok minősülnek az emberi test

¹⁷² HABEL, 287.

¹⁷³ WILKINSON, 197.

¹⁷⁴ MURPHY, 829.

¹⁷⁵ LUBSCZYK, 157.

¹⁷⁶ MACKENZIE – MURPHY, 742.

¹⁷⁷ LUBSCZYK, 157.

¹⁷⁸ WOLFF, 47–48.

legszilárdabb részének. Az Ószövetségben, ha a lélek szenved, akkor az kihat az emberi csontokra is.¹⁷⁹ Ezt a kifejezést az Ószövetség előszeretettel alkalmazza mind irodalmi, mint pedig más jelentésekben. Használatos az egész ember leírásakor, mert az ember leírásakor nagyon szoros kapcsolatot észlelhetünk a csontokkal. Valamint találunk olyan helyeket is, amikor a szerző a csontokat az ember intenzív érzéseivel hozza összefüggésbe (például: Jób 33, 19 vagy Zsolt 42, 10).¹⁸⁰

A csontok az emberi testnek azon részei, a hús mellett, amelyek egyértelműen utalnak a rokonsági kapcsolatokra. Az ember belső szenvedése egészen a csontig hatol. Ha egy fájdalom eléri a csontokat, akkor abban kifejezésre jut, hogy az adott személy mennyire nagyon szenved. Ezzel ellentétben, ha egy személyt pozitív hatások érnek, akkor az egészen a csontokra is kihat.¹⁸¹

Jób könyvében 15 alkalommal jelenik meg az עֲצָם kifejezés. Ebből a 15 alkalomból a szerző a legtöbbször Jób szenvedésének leírására alkalmazza a kifejezést. Az alábbiakban hat verset tárgyalok (nem ismételtem a már értelmezett verseket).

„megrendült minden tagom...” (Jób 4,14)

פָּחַד קָרְאֵנִי וְרָעָה וְרַב עֲצָמוֹתַי הִפְחִיד:

A Jób 4,14 érzékelteti az olvasóval Jób szenvedésének valódiságát. Ebben a versben Jób rettegése és félelme jut kifejezésre.¹⁸²

Nem minden magyar fordítás hozza egyértelműen a csontok kifejezést. A Káldi Neovulgáta (Szent Jeromos Társulat) kiadásával ellentétben az Új Katolikus Biblia (Szent István Társulat) a csontok kifejezés helyett a tagokat fordít, de a héberben az עֲצָמוֹתַי a szóban szerepel. A Károli Gáspár fordítás¹⁸³ hűen adja vissza az עֲצָם szót.

Mivel a csontok azok, amelyek megadják a test tartását, e vers szerint Jób egész teste megremeg. A kép kifejezi azt a hatalmas félelmet, amelyet Jób megél.

„halál után epednek csontjaim...” (7,15)

וַתִּבְחַר מִחֲנֹק נַפְשִׁי מוֹת מֵעֲצָמוֹתַי:

A 7,11-től Jób Istennel szembeni panasza olvasható. Ez a rész szerkezetileg hasonlít a dicsőítő himnuszokra, amelyekkel Izrael, Isten nagy tetteire válaszol. Ez a szakasz is válasz Isten tetteire, és bár ezt a formát és szerkezetet megőrizte, a szöveg

¹⁷⁹ Herbert HAAG, *Bibliai Lexikon*, Apostoli Szentszék könyvkiadója, Budapest, 1989, 238.

¹⁸⁰ LAWRENCE, 138.

¹⁸¹ BARTA Tibor (szerk), *Keresztény Bibliai Lexikon*, Kálvin János Kiadó, Budapest, 1993, 261–262.

¹⁸² MURPHY, 821.

¹⁸³ „Félelem Szállt Rám, és rettegés, s megreszketteté minden csontomat.” (Jób 4,14)

tartalmilag Jób panaszát közvetíti Isten felé. Ennek a panasznak a részét képezi a 7,15 is.¹⁸⁴

Ez a vers nemcsak reménytelenséget sugároz, hanem Jób fájdmának valódiságát írja le, heves hangvételben.¹⁸⁵ Jób képes inkább meghalni, sőt vágyik a halál után. Szenvedélyesen vágyódik az azonnali végre, amely megszüntetné fájdmát. Képes elfogadni a halált, mint hogy szembe kelljen, néznie a szenvedéssel, reménytelen gyötrellemmel.¹⁸⁶ Az élet számára annyira elviselhetetlen, hogy a halál sokkal vonzóbb. Jób teste sokkal többre becsüli a halált, és az ő lelke elutasítja az életet.¹⁸⁷ Valójában Jób igazi vágya nem az, hogy a halál által megszabaduljon, hanem, hogy éljen a folyamatos fájdalom és szenvedés nélkül. A halál utáni vágy leírása érzékelteti az olvasóval a helyzet komolyságát és Jób szenvedésének nagyságát.¹⁸⁸

Jób számára az „álom” vagyis az alvás már nem elégséges megoldás, mert fájdmái akkorák, hogy az ő עֲצָם-je vágyódik a halál után. Az alvás már nem mérsékelné az ő hatalmas fájdmát, inkább a halál az, ami képes lenne rajta segíteni. Jób úgy beszél, mintha saját maga eldönthetné, hogy mikor hal meg. Jób már a barátoknak kifejezte keserűségét fájdmája felett és halál utáni vágyát. Inkább a halálra vágyik, amely megszabadítja őt kínjaitól, mint hogy a fájdalom és a gyötrellem súlya őt tovább kínozza.¹⁸⁹

„csontjait velő itatja...” (Jób 21, 22–26)

22 תִּלְאֵל יִלְמֹד־דָּעַת וְהוּא רָמִים יִשְׁפּוּט:

23 זֶה יָמוּת בְּעֵצָם חָמוּ כָּלֹ שְׁלֹאֲנָן וְשָׁלִיו:

24 עֲטִינִי מִלֵּאֵי חֶלֶב וּמִחַ עֲצָמוֹתָיו יִשְׁקָה:

25 וְזֶה יָמוּת בְּנֶפֶשׁ מָרָה וְלֹא־אֶכֶל בְּטוֹבָה:

26 יַחַד עַל־עֶפֶר יִשְׁכְּבוּ וְרָמָה תִּכְסֶּה עֲלֵיהֶם:

A Jób 21,22–26 egy hosszabb rész, amelyben Jób egy gúnyos és szókimondó kérdést tesz fel, reménytelen helyzetére utalva. Ez a rész egy tárgyilagos összegzés az

¹⁸⁴ LUBSCZYK, 71.

¹⁸⁵ MURPHY, 822.

¹⁸⁶ LUBSCZYK, 71.

¹⁸⁷ HABEL, 163.

¹⁸⁸ WILSON, 71.

¹⁸⁹ HORST, 119.

ember életéről.¹⁹⁰ Egyrészt kifejezésre juttatja Jób nehéz sorsát, de a könyv bevezetőjét is felidézi, ahol a főszereplőt úgy ismerjük meg, mint igaz és istenfélő embert. Ez az istenfélő ember nemcsak igaz és bűntől tartózkodó, de gazdag és boldog is, ahogyan ebben a részben is jellemzi a gazdag embereket.¹⁹¹

Istent lehetetlen kioktatni, mivel ő mindenható és mindentudó. Isten sokkal több, mint a barátok tanítása. A halál pillanatában minden személy egyformán áll Isten előtt. Jób igazságtalannak tartja, hogy azok az emberek, akik életük folyamán bűnös életet éltek, hasonló sorsra jutnak a halál pillanatában, mint ő, aki élete folyamán igyekezett Istent követő, igaz ember lenni.¹⁹²

Jób itt a barátaihoz szól és megkéri őket, hogy figyeljenek rá. Már az, vigasztalást jelent neki, ha ráfigyelnek. Ha elgondolkodnak azon, ami Jóbbal történik, azon, amit ő mondani akar, már abból is fontos dolgokat tanulhatnak meg, mert elmondja azt, hogy milyen a bűnös ember sorsa.¹⁹³

A szakasz ugyanakkor a sors halálban történő kiegyenlítődéséről szól. Jób arra utal, hogy az ember életének és halálának milyensége (gazdag vagy szegény, egészséges vagy beteg) nem engedhet arra következtetni, hogy az adott személy mennyire istenfélő, igaz és bűntől tartózkodó. Jób visszautasítja a barátok bölcselkedését azzal kapcsolatban, hogy Isten tette, vagyis az ember szenvedése vagy boldog élete alapján kell megítélni az adott személy igaz vagy bűnös voltát.¹⁹⁴ Ezzel a hagyományos bölcsességi gondolkodást kérdőjelezi meg.

A 21,24-ben az עָרָא kifejezés nem Jób szenvedését írja le, hanem gúnyosan utal arra, hogy a bűnös ember csontjait is itathatja velő, vagyis a bűnös ember is lehet boldog és egészséges. Ezzel a képpel próbálja kifejezni barátainak a szenvedés hagyományos elképzelésének megbízhatatlanságát.¹⁹⁵

„fájdalom járja át a csontjaimat éjjel...” (Jób 30,17)

לַיְלָה עָצְמִי נָקַר מִעַלְי וְעַרְקִי לֹא יִשְׁכָּבוּן:

A 30,17 egy újabb vers, amely Jób fájdalmát fejezi ki. Nemcsak a barátai lettek ellenséggé, hanem Isten is ellenséggé lép fel, és továbbra is kérdéses az, hogy Isten

¹⁹⁰ MACKENZIE – MURPHY, 737.

¹⁹¹ LUBSCZYK, 117.

¹⁹² HABEL, 329.

¹⁹³ MURPHY, 826.

¹⁹⁴ LUBSCZYK, 117.

¹⁹⁵ LUBSCZYK, 117.

meghallgatja-e őt.¹⁹⁶ Ebben a részben a panasz váddá változik át. Jób ezek után Istenre is úgy tekint, mint aki nem szűnik meg kínozni őt. A halál nem a szörnyű és értelmetlen végzetet jelöli, hanem sokkal inkább az Istennel való találkozásnak az idejét és helyét. A fájdalom és a félelem a halál előtti szenvedés részei, mivel ezeket Isten megengedi.¹⁹⁷

A אָרָר ige ebben az esetben magyarul a „rágni” igével helyettesíthető. A szó szoros értelmében pedig „megbökní”, „fújni” szavakkal fordítható.¹⁹⁸

Az אָרָר kifejezés újra Jób szenvedését írja le. Mivel csont az egész emberi test belső tartó oszlopa, ha az ember csontjait fájdalom járja át, egész testét fájdalom gyötri. Jób szenvedése azt bizonyítja, hogy belekerült a szenvedés hatalmas gödrébe és alanya lett egy meg nem szűnő gyötrő fájdalmas állapotnak.¹⁹⁹

„kemény kézzel fordulsz ellenem...” (Jób 30,21)

תִּהְיֶה לִּי אֶרְצָר לִּי בְעֵצָם יָדְךָ חֲשִׁמְמִי:

A Jób 30,21 szövegösszefüggésében Jób újra Istenhez fordul, de kevés reményt fűz ahhoz, hogy szavai meghallgatásra találjanak. Elmondja Istenének, hogy mennyire szorongatott helyzetben van, és sorsát Istennek tulajdonítja.²⁰⁰

Az אֶרְצָר kifejezés magyarul a „kegyetlen” szóval fordítható. Ha valaki kegyetlen, akkor az párhuzamba hozható az ellenség fogalmával. Valakivel szemben kegyetlennek lenni, azt jelenti, hogy valakit megkínozni. A „kínzó” kifejezés a Halál jelzője, de ebben az esetben a szerző Istenre érti ezt a tulajdonságot.²⁰¹

Ebben a részben Jób lezárja a vitát, és utoljára szól közvetlenül az ő Istenéhez, de ugyanúgy kérdéses marad az, hogy Isten válaszát remélheti-e.²⁰²

A magyar szövegben nem a csontok kifejezéssel találkozunk, hanem a kéz kifejezést találjuk. A héberben viszont megtaláljuk a אָרָר szót. Ebben az esetben az אָרָר kifejezés a kezekre vonatkozik, mert érzékeltetni akarja azt, hogy Isten az ő kemény kezével megengedi, sőt maga adja ezeket a mérhetetlen fájdalmakat. Ennek következtében Jób, Istenről alkotott képe teljesen megváltozik Isten, akit addig a szeretettel kapcsolt össze, most ellenségesen viszonyul hozzá és ez problémává válik.²⁰³

¹⁹⁶ MACKENZIE – MURPHY, 741.

¹⁹⁷ LUBSCZYK, 155.

¹⁹⁸ HABEL, 415–416.

¹⁹⁹ WILSON, 330.

²⁰⁰ MURPHY, 829.

²⁰¹ HABEL, 416.

²⁰² MACKENZIE – MURPHY, 741.

²⁰³ LUBSCZYK, 155–156.

„megfonnyasztja minden csontját...” (Jób 33,19)

וְהוֹכַח בְּמִכְאוֹב עַל־מִשְׁכָּבוֹ עֲצָמָיו אֶתָּן:

A Jób 33,19 Elihú beszédében található. Itt nem Jób beszél a saját fájdmáról, de ez a rész is az egyén gyötrelmes szenvedését írja.²⁰⁴ Elihú nem állítja azt, hogy Jób szenvedésének oka, hogy ő bűnt követett el. Ő nem egyszerűsíti le ennyire a barátok által képviselt bölcsességtanítást.²⁰⁵

Annak ellenére, hogy Elihú szavai ezek, mégis azt látjuk, hogy ezt a formát és ezeket a szavakat használta az ő beszédeiben. Jób is arra panaszkodik, hogy Isten eltölti az ő testét fájdalommal és csontjaira nehezedett keze.²⁰⁶ A fájdalom miatt elveszíti az élet iránti vágyát és az ő fizikai léte már csak a hús és csontok jelenlétére redukálódik.²⁰⁷

Az עֲצָם kifejezés szerepe, hogy érzékeltesse azt a fájdalmat és reménytelen helyzetet, amibe Jób került.

Elihú szerint a csapásoknak van egy gyógyító célzata is, mert ezek által Isten az alázatra és a kitartásra neveli. Azáltal, hogy Isten megfeddi Jóbot, szól hozzá. A csapások is alkalmat nyújtanak arra, hogy Isten szóljon Jóbhoz.²⁰⁸

Az inak (גִּיד)

Amint azt már fentebb említettem Jób könyve, amikor az emberi testről beszél, akkor négy alapvető testrészt sorol fel, amelyek az ószövetségi antropológia szerint a testet megalkotják. A bőr, a csontok és a hús mellett Jób könyve megemlíti az inakat is mint a testet alkotó elemek egyikét.²⁰⁹

Jób könyvében kétszer fordul elő a גִּיד kifejezés. A két alkalomból a szerző csak egy alkalommal használja Jób szenvedésének kifejezésére.²¹⁰

„ínnal illesztettél egybe...” (Jób 10,11)

עוֹר וּבָשָׂר תִּלְבִּישָׁנִי וּבַעֲצָמוֹת וְגִידִים תַּסְכֵּכֵנִי:

Az Ószövetségben általában az emberi testet három fontos komponens alkotja, a test/hús (בָּשָׂר), a csontok (עֲצָם), és a bőr (עוֹר). Ez a három komponens mellett a Jób 10,11

²⁰⁴ HABEL, 469.

²⁰⁵ MACKENZIE – MURPHY, 745.

²⁰⁶ LUBSCZYK, 174.

²⁰⁷ HABEL, 469.

²⁰⁸ MACKENZIE – MURPHY, 745.

²⁰⁹ WOLFF, 47.

²¹⁰ Bible Works for Windows, Software for Biblical Exegesis and Research.

még felsorol egy negyediket, az inakat (גיד) is. Ha az élő ember ábrázolásáról beszélünk, akkor ötödik elemként megtaláljuk még a lelket/életelvet is (itt a רוח). A Jób 10,11 felsorolja a négy alapvető komponens, amelyek az emberi testet képezik.²¹¹

A Jób 10,11 azokat az elemeket hozza, amelyek már az anyaméhben kifomálódtak. Ez a vers kapcsolatban van a Jób 10,8-al²¹², amelyben Jób elismeri Istent alkotójának és teremőjének.²¹³ A 8. vers megmutat valamit abból, hogy hogyan képzeltek el az emberi testet illetve a magzat keletkezését²¹⁴ A születés után Isten csodatettének számít, hogy Jób húsát, bőrét, csontjait és inait megalkotta.²¹⁵ Ezek az elemek, amelyek megalkotják Jób testét, Isten adományainak számítanak.²¹⁶

Azáltal, hogy Jób felsorolja ezt a négy fontos komponens, elismeri Istent mérhetetlen tettét és ajándékát, amit akkor ajándékozott Jóbnak, amikor őt megalkotta. Egy emberi élet megfogánása Isten teremő aktusa, amely Isten gondoskodásáról tanúskodik.²¹⁷ Ezzel kiemeli azt, hogy Isten az, aki őt alkotta, ez Isten szerető tetteinek megnyilvánulása, ami eszébe juttatja az Istennel való széttört barátság fájdalmát.²¹⁸ Mindezeket látva Jóbot összezavarja az a tény, hogy látva Isten csodálatos tettét oktalanságnak tartja, hogy mindazt, amit alkotott most egy pillanat alatt szétrombolja. Isten volt az, aki őt formálta, aki megalkotta a húsát, csontját, bőrét és inait, egyszóval az embert és most halálát okozza. Ezekből a tettekből az a következtetés vonható le, hogy Isten nem következetes önmagához, mert a rengeteg munkáját most hagyja elveszni. Oktalanságnak tartja, hogy annyit dolgozott rajta, megformálta és most hagyja széttörni.²¹⁹ Már nem érti Istent, mégis a négy alapvető komponens felsorolásával kifejezi, hogy Isten az, aki őt alkotta és az ő teste, ezáltal az ő léte, Isten ajándéka.

²¹¹ WOLFF, 47.

²¹² „Gondosan formált és alkotott engem a kezed körös-körül egészen, és ily hirtelen tönkre teszel engem?”

²¹³ HORST 155–156.

²¹⁴ MACKENZIE – MURPHY, 729.

²¹⁵ HORST, 155–156.

²¹⁶ MACKENZIE – MURPHY, 729.

²¹⁷ GROB, 43.

²¹⁸ LUBSCZYK, 72.

²¹⁹ ZAMFIR Korinna, *A kér(dez)ő szenvedő Isten színe előtt. Az ószövetségi panasz logikája és funkciója*, 5–6.

Befejezés

Dolgozatom elsődleges célja az volt, hogy megvizsgálva a héber szöveget kikeresni azokat a verseket, amelyek tartalmazzák az emberi test négy alkotóelemének legalább egyikét, a testet/húst (בֶּשֶׂר), a csontokat (עֲצָמִים), bőrt (עוֹר) vagy az inakat (גִּידִים). Nagyon sok esetben nemcsak a négy elem egyikét találjuk meg ugyanabban a versben, hanem több elemet is. Ezzel is kifejezve, hogy Jób egész teste, maga Jób szenved és gyötrődik.

Jób könyve feltárja a szenvedés mélységét. Egy részletes és nem szokványos bemutatását találjuk a szenvedésnek, amely a bölcsességi irodalomban egyedi. A szerző Jób fájdalmát metaforikus képek használatával konkréttá teszi.

Ezek a képek attól lesznek metaforák, hogy a szó szerinti értelem mögött a szerző a képeket felhasználja annak érdekében, hogy Jób szenvedését hitelesen és reálisan leírja. A hús leginkább az emberi test látható részét jelöli. Hogyha a test látható része szenved és beteg, azt nem csak az illető személy érzi, hanem a közösség is látja. Ha a közösség látja azt, hogy valaki szenved, akkor a hagyományos bölcsességi tanítás tükrében bűnös emberként tartják számon. Ezáltal az illető személy nemcsak a fájdalma miatt szenved, hanem beteg volta a közösségtől való elkülönítés következményét is magában hordozza. Hasonló következményekkel jár az is, hogyha az ember bőre szenved valamilyen betegségben, mert a bőr is az ember látható testrésze és azáltal, hogy bőrén elváltozások vannak, a közösség távol tartja magától és az illető személynek szembe kell néznie az elhagyatottság állapotával is. A csontok összessége jelenti a test belső tartóoszlopát. Metaforikus értelemben véve, ha a test tartó szerkezete megsérül, vagy szenved, akkor az azt eredményezi, hogy az emberi test összeomlik, szétesik. Az inak kifejezést a szerző csak egy alkalommal használja arra, hogy Jób szenvedését leírja, de ez az egy alkalom azt erősíti meg, hogy Jób szenvedése egész testére kiterjed, és nemcsak egy testrésze szenved, hanem az egész teste, maga Jób. Tehát ez a sok fájdalom veszélyezteti az ő létének egységét.

Ezek a metaforák segítségünkre vannak abban, hogy megértsük Jób szenvedésének és fájdalmának nagyságát. A dolgozatomban felsorolt metaforikus képek segítenek, hogy megértsük Jób kiszolgáltatottságát, testének szétesését és helyzetének reménytelenségét. Jób az ő fájdalmának kifejezésére egy olyan sztereotip nyelvezetet használ, ami a test különböző tagjain keresztül mutatja be a szenvedést. Valójában nincs olyan betegség, ami például a csontok elüszkösödését vonná maga után. Ez és az ehhez

hasznló képek sokkal inkább akarják kifejezni azt az állapotot, amibe Jób került, ezért nevezzük ezeket a leírásokat metaforikus képeknek.

Ezek a leírások hatást gyakorolnak az olvasóra, annak érdekében, hogy jobban megértse mindazt a mondanivalót, amit a szerző közölni akar. A metaforikus képek segítségével kifejezésre jut a szenvedés súlyossága és következménye. Az adott részek nemcsak egy testrész megbetegedését mutatják be, hanem az egész testnek az összeomlását. Vannak olyan leírások, amelyek nem egy diagnózist írnak le, hanem sokkal inkább kifejezői annak a fájdalomnak, amit Jób megtapasztal. Mindezeknek a leírásoknak és bemutatásoknak a célja, a szenvedés szemléltetése és Jób panasza által Isten cselekvésre bírása, hogy megfordítsa az ő sanyargatott helyzetét.

Forrásanyag

Primér forrásanyag:

Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2008.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, Stuttgart, 2007.

Bible Works for Windows, Software for Biblical Exegezis and Research.

Lexikonok, enciklopédiák és szótárak

BARTA Tibor (szerk.), *Keresztény Bibliai Lexikon*, Kálvin János Kiadó, , Budapest, 1993.

Britannica Hungarica Világenciklopédia, XII. kötet, Ciceró Kft., Budapest, 1998.

HAAG, Herbert et al, *Bibel Lexikon*, St Benno- Verlag, GmbH, Leipzig, 1969.

HAAG, Herbert et al, *Bibliai Lexikon*, Apostoli Szentszék könyvkiadója, Budapest, 1989.

MAIER, Gerhard et al, *Lexikon Zur Bibel*, R. Brockhaus Verlag, Zürich, 1994.

RICHARDS, Lawrence O., Zondervan, *Expository Dictionary of Bible Words*, Publishing House, Michigan, 1991.

RICHARDSON, Alan D. D., *A theological Word Book of the Bible*, New York, 1960.

GLATZ Ferenc et al, *Magyar Nagylexikon*, XIII. kötet, Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 2001.

Tanulmányok

DOYLE, Brian *Where is God when you need him most?* In: Erizh ZENGER: *The Composition of the Book of Psalms*. Peeters, Leuven, 2010.

ERICKSON, Amy, „*Without my flesh I will see God*”: *Jobs Rhetoric of the Body*, JBL 132.2 (2013).

HERNÁNDEZ, José Ignacio Albentosa, *La metáfora ideacional, recurso de coherencia textual* in: *Cognitive and Discourse approaches to metaphor and metonymy*, editors: CAMPO, José Luis Otal, Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, D. L. 2005.

HIEKE, Thomas, *Hallgatni Istenkáromlás volna. A panasz fenomenológiája és teológiája az Ószövetségben*, in *Mérleg* 4 (1999).

PATAKI Mónika, *Szenvedés az Ószövetségben*, in: *Keresztény szó* 4, (2007).

RICOEUR, Paul, *A panasz mint ima*, in: Paul Ricoeur, André Lacocque (szerk): *Bibliai gondolkodás*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2003.

SATTER, Dorothea– Theodor SCHNEIDER, *Istentan*, in: Theodor Schneider (szerk.): *A dogmatika kézikönyve I*, Vigilia Kiadó, Bp. 1996.

WILKINSON, John, *The Body in the Old Testament*, EQ 63.3 (1991).

ZAMFIR Korinna, *A kér(dez)ő szenvedő Isten színe előtt. Az ószövetségi panasz logikája és funkciója*, in Vigilia 4 (2014).

Kommentárok

Commentary, An Ecumenical Commentary for the Twenty-first Century, Bangalore, 1998.

HORST, Friedrich, Hiob 1, *Biblischer Kommentar Altes Testament*, Neukirchen Verlag, 1960.

JOSEPH A., MURPHY, ROLAND E. (szerk.): *Jeromos Biblia Kommentár III*, Budapest 2003.

MACKENZIE, R.A.F. – MUPHY, ROLAND. E: *Jób könyve*, in BROWN, Raymond E. FITZMYER, MURPHY, Roland E, – O. CARM, Wisdom Literature, William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan, 1981.

MURPHY, ROLAND E. : *Job*, in, FARMER, WILLIAM R. (szerk): *The International Bible Commentary, An Ecumenical Commentary for the Twenty-first Century*, Bangalore, 1998.

WILSON, Gerald H., *New International Biblical Commentary*, Hendrickson Publishers, Massachusetts, 2007.

További felhasznált irodalom:

BROYLES, Craig C., *The conflict of faith and experience in the Psalms*, Continuum, Sheffield, 1989.

GROß, Heinrich, *Ijob*, St.Benno-Verlag GmbH, Leipzig, 1990.

HABEL, Norman C., *The book of Job*, SCM Press LTD, London, 1985.

HORST, Friedrich, Hiob1, *Biblischer Kommentar Altes Testament*, Neukirchen Verlag, 1960.

JANOWSKI, Bernd, *Arguing with God*, Westminster John Knox Press, Louisville, 2013.

KÖVECSES Zoltán, *A metafora*, Typotex Kiadó, Budapest, 2005.

LUBSZCYK, Hans, *Das Buch Ijob*, Patmos-Verlag, Düsseldorf, 1969.

- MARKSCHIES, Christoph, „*Ich aber vertraue auf dich, Herr!*” Zeitschrift Fur Die Alttestamentliche Wissenschaft, 1991.
- RICOEUR, Paul, *Az Élő metafora*, Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- RÓZSA Huba, *Az ószövetség keletkezése II*, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1996.
- SCHREINER, Josef, *Az Ószövetség Teológiája*, Szent István társulat, Budapest, 2004.
- SCHULTZ, Samuel J., *Üzen az Ószövetség*, Harper & Row, Publishers, Inc., 1980.
- SCHWIENHORST – SCHÖNBERG, Ludger, *Ein Weg durch das Leid, Das Buch Ijob*, Herder, Freiburg, 2007.
- SOGGIN, J. Alberto, *Bevezetés az Ószövetségbe*, Kálvin János Kiadó, Budapest, 1999.
- SZIKSZAINÉ Nagy Irma, *Magyar Stilisztika*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007.
- SZILÁGYI N. Sándor, *Hogyan teremtsünk világot?*, Kolozsvár 1996.
- TOLCSVAI Nagy Gábor, *A Magyar Nyelv stilisztikája*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.
- WESTERMANN, Claus, *Az Ószövetség Theológiájának Vázlata*, Budapest, 1993.
- WOLFF, Hans Walter, *Az Ószövetség antropológiája*, Harmat-PRTA, Budapest, 2001.
- ZAMFIR Korinna, *Ószövetségi exegézis*, Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, 2008.
- ZENGER, Erich, *Psalmen, Auslegungen I*, Herder, Freiburg, 2006.